

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การฟื้นฟูบูรณะพื้นที่บริเวณสะพานพระราม 8 ฝั่งธนบุรี มีความจำเป็นต้องศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวางผังการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ทางกายภาพ และสามารถนำเสนอรูปแบบของการออกแบบชุมชนเมืองที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ในอนาคต รายละเอียดของเนื้อหาในการทบทวนวรรณกรรมมีดังนี้

2.1 การฟื้นฟูบูรณะเมือง

2.1.1 ความหมาย และประเภทของการฟื้นฟูบูรณะเมือง

2.1.2 ที่มาและสาเหตุของการฟื้นฟูบูรณะเมือง

2.1.3 ตัวอย่างการฟื้นฟูบูรณะเมือง

2.2 แนวความคิดในการฟื้นฟูบูรณะเมือง

2.2.1 มิติทางจิตตภาพ(Perceptual Dimension)

- แนวคิดการสร้างองค์ประกอบทางจิตตภาพของพื้นที่
- แนวคิดการสร้างเอกลักษณ์ของเมือง
- ตัวอย่างงานวิจัย /กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง

2.2.2 มิติทางกายภาพ (Physical Dimension)

- แนวคิดของการสร้างความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง
- แนวความคิดการสร้างโครงข่ายการสัญจร
- แนวความคิดของการสร้างมุมมองและการเข้าถึงพื้นที่
- ตัวอย่างงานวิจัย /กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง

2.2.3 มิติทางสังคมและเศรษฐกิจ (Socio-economic Dimension)

- แนวคิดของการสร้างชีวิตสังคมเมือง
- แนวคิดของการสร้างความเจริญเติบโตของเมือง
- แนวคิดของการสร้างระบบเศรษฐกิจ (movement economic)ของพื้นที่
- ตัวอย่างงานวิจัย /กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง

2.3 มาตรการและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูบูรณะ

2.3.1 ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร

2.3.2 พระราชบัญญัติรักษาคลอง ร.ศ.121

2.2.3 ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร

2.4 โครงการและแผนงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

2.4.1 แผนงานด้านการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า

2.4.2 โครงการก่อสร้างเขื่อนริมแม่น้ำเจ้าพระยา ลานริมน้ำ บริเวณสะพานพระราม 8 ฝั่ง
ธนบุรี

2.4.3 โครงการรถไฟฟ้าสายสีแดงและส่วนต่อขยาย

2.4.4 โครงการสถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนา

2.5 สรุปการทบทวนวรรณกรรมเพื่อกำหนดกรอบแนวความคิดในการฟื้นฟูพื้นที่บริเวณ สะพานพระราม 8 ฝั่งธนบุรี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.1 การฟื้นฟูบูรณะเมือง (Urban Rehabilitation)

2.1.1 ความหมายและประเภทของการฟื้นฟูบูรณะเมือง

ปทานุกรมศัพท์ผังเมืองฝรั่งเศส-อังกฤษ-ไทย (2547) ได้ให้นิยามศัพท์ของคำว่า Réhabilitation ในภาษาฝรั่งเศสว่าตรงกับคำว่า Gentrification ,Renovation ,Renewal ,Rehabilitation ในภาษาอังกฤษและตรงกับคำในภาษาไทยว่า การฟื้นฟูบูรณะ ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์ของการฟื้นฟูบูรณะเมืองว่า Urban Rehabilitation

ทั้งนี้ผู้ให้คำนิยามของการฟื้นฟูบูรณะเมืองไว้หลายรูปแบบ เลือกรวบรวมสามารถนำมาประมวลได้ดังต่อไปนี้

1) เป็นการปรับปรุงทางด้านกายภาพของพื้นที่เมือง โดยฟื้นฟูบูรณะจากโครงสร้างเดิมที่มีอยู่

Chaplin Jr. และ Kaiser (1979) ได้ให้นิยามของการฟื้นฟูบูรณะไว้ว่าเป็นการปรับปรุงทางด้านกายภาพ โดยการพัฒนาจากโครงสร้างพื้นที่ที่มีอยู่เดิม หรือซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดบางส่วนมากกว่าการรื้อย้ายเพื่อลดความเสี่ยงในบริเวณนั้น ส่วนมากมักใช้วิธีนี้กับพื้นที่ที่มีความสำคัญหรือมีคุณค่าการจัดระเบียบการใช้ที่ดินหรือการบริการสาธารณะอื่น ๆ รวมทั้งการสร้างงานให้แก่เจ้าของที่ดิน หรือเจ้าของร้านค้าในพื้นที่อีกด้วย ซึ่งตรงกับแนวความคิดของ กองการผังเมืองและโครงการการเคหะแห่งชาติ(2544) ได้ให้คำจำกัดความของการฟื้นฟูบูรณะเมือง คือการพัฒนาพื้นที่ในเมืองทางกายภาพ จากสาเหตุที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ได้เสื่อมลง จึงควรมีการฟื้นฟูบูรณะให้เหมาะสมกับความเจริญเติบโตของเมือง เกิดผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจที่ดีกว่าเดิม โดยที่ยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ให้ผู้อยู่อาศัยเดิมได้มีโอกาสได้ประโยชน์จากการฟื้นฟูบูรณะนั้นมากที่สุด ซึ่งตรงกับ ระหัดร โจชปรีดิษฐ์(2546) ว่าเป็นการพัฒนาเมืองโดยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ และการใช้พื้นที่เพื่อปลูกสร้างอาคารไปพร้อมๆกัน โดยการสร้างชิ้นใหม่หรือปรับปรุงใหม่ซึ่งกล่าวถึงการจัดรูปที่ดิน และการปรับปรุงส่วนที่ทรุดโทรมในเมืองเก่าโดยมิได้รื้อทิ้งเป็นการยกระดับอาคารและชุมชนเก่าโดยให้มีมาตรฐานการอยู่อาศัยที่ดีขึ้น

2) เป็นวิธีการในการเก็บรักษาพื้นที่ที่ดีที่สุดด้วยวิธีการนำอาคารหรือพื้นที่มาใช้งานใหม่หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของพื้นที่

Feilden (1994) ได้ให้นิยามของการฟื้นฟูบูรณะ เป็นวิธีการที่ดีที่สุดในในการเก็บรักษาอาคาร หรือพื้นที่ (Preservation) ด้วยวิธีตรงข้ามกับจุดประสงค์ดังกล่าว คือ การนำมันมาใช้งาน หรือทำให้ทันสมัย โดยทั่วไปการใช้งานตามจุดประสงค์ดั้งเดิมเป็นเรื่องที่ดีที่สุดในการอนุรักษ์อาคาร เพราะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในสัดส่วนน้อยลงกว่าการปรับปรุงการใช้อาคาร (Adaptive Use) เช่น ใช้คอนเวนต์ยุคกลางใน เวนิส เป็นโรงเรียนหรือห้องปฏิบัติการอนุรักษ์หิน หรือเปลี่ยนโรงนาสมัยศตวรรษที่ 18 เป็นบ้านพักอาศัย มักจะเป็นทางเดียวที่คุณค่าทางประวัติศาสตร์และสุนทรียภาพสามารถถูกรักษาได้อย่างมีประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และอาคารทางประวัติศาสตร์เหล่านั้นถูกปรับปรุงให้มีมาตรฐานสำหรับการอยู่อาศัยเทียบเท่ามาตรฐานปัจจุบัน

ซึ่งตรงกับ www.info.gov.hk ได้ให้ความหมายของการฟื้นฟูบูรณะโดยการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของพื้นที่ ส่วนใหญ่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการดำเนินชีวิตของมนุษย์ จากปัจจัยต่างๆ ปัจจุบันการใช้งานอาคารมักตอบสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลักดังนั้นหากความต้องการใหม่ต้องการพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ และอาคารเก่าไม่สามารถรองรับความต้องการใหม่ได้ จึงมีการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของพื้นที่โดยที่มีการคงไว้หรือปรับปรุงโครงสร้างของพื้นที่นั้นๆ และส่วนประกอบของอาคารบางส่วนหรือทั้งหมด เพื่อให้พื้นที่เมืองกลับไปสู่สภาพที่ดีดังเดิม ซึ่งการใช้ประโยชน์ของอาคารสามารถเปลี่ยนกลับไปกลับมา เพราะการใช้

งานมีมิติของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง ใช้วิธีการนี้กับอาคารที่มีคุณค่า หรือเกี่ยวกับวัฒนธรรม เช่น museums, art centers, อาคารบ้านเรือน โดยอาจจะตั้งอยู่ที่เดิมหรือย้ายไปที่ใหม่ก็ได้ มีลักษณะแตกต่าง เช่น

- Remodeling เป็นการปรับเปลี่ยนลักษณะการใช้สอย หรือ space ของพื้นที่
- Modernization เป็นการทำให้พื้นที่ทันสมัยขึ้น โดยยังรักษาโครงสร้างเดิมของพื้นที่เอาไว้
- Replacement เป็นการสร้างพื้นที่ใหม่ ทดแทนพื้นที่เก่า

3) การทำให้พื้นที่เมืองนั้นดีขึ้นโดยยังรักษาโครงสร้างเดิมของเมืองไว้โดยวิธีที่สร้างสมดุลย์อยู่ระหว่างการรื้อสร้างใหม่และการอนุรักษ์เมือง

ซึ่งนักวิชาการที่กล่าวมาข้างต้นนั้นได้กล่าวถึงการฟื้นฟูบูรณะว่าเป็นวิธีการที่อยู่ระหว่างการรื้อสร้างใหม่ (Reconstruction) เป็นวิธีการพัฒนาพื้นที่เสื่อมโทรม โดยมากจะใช้วิธีการนี้กับพื้นที่ที่ไม่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ด้วยวิธีการรื้อย้ายส่วนที่ทรุดโทรมแล้วแทนที่ด้วยสิ่งใหม่ และต่างจากวิธีการอนุรักษ์ (Conservation) ซึ่งเป็นการสงวนรักษาส่วนใดส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดที่มีคุณค่า เพื่อเป็นการรักษาสถาปัตยกรรมไว้ให้คงอยู่ ซึ่งแนวทางการพัฒนาเมืองทั้ง 3 วิธีเป็นส่วนหนึ่งของการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง (Urban renewal)

ซึ่งตรงกับ วีระ สัจกุล (2546) ได้กล่าวในหัวข้อ “ความสัมพันธ์ของการออกแบบชุมชนเมือง” ว่า Rehabilitation/Renovation/Adaptive Reuse เป็นวิธีการในการฟื้นฟูเมืองที่อยู่ระหว่างการอนุรักษ์ (Conservation) และวิธีการการรื้อสร้างใหม่(Reconstruction)

แผนภูมิที่ 2.1 แนวทางในการพัฒนาเมือง (ที่มา : วีระ สัจกุล, 2546)

กล่าวคือ การฟื้นฟูบูรณะเป็นวิธีการในการพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพ โดยมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เก่าที่มีความเสื่อมโทรมโดยใช้ทั้งวิธีการอนุรักษ์อาคารบางส่วนที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และมีการรื้อถอนอาคารบางส่วนออกเพื่อสร้างพื้นที่ใหม่ให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่

ระหัดร โจรประดิษฐ์ (2546) ได้เปรียบเทียบแนวทางการปรับปรุงพื้นที่เมืองโดยการฟื้นฟูบูรณะ (Rehabilitation) กับแนวทางการพัฒนาฟื้นฟู(Redevelopment) และแนวทางการอนุรักษ์(Conservation) ไว้ดังตารางเปรียบเทียบดังต่อไปนี้

การเปรียบเทียบ	การฟื้นฟูบูรณะ	การพัฒนาฟื้นฟู	การอนุรักษ์
1.ความหมาย	แก้ปัญหาความเสื่อมโทรมให้พื้นที่กลับคืนมีสภาพเดิม	การสร้างสภาพแวดล้อมและสภาพทางกายภาพขึ้นมาใหม่	ป้องกันการเสื่อมโทรมมิให้แผ่เข้าครอบงำพื้นที่
2.สภาพทั่วไปของพื้นที่ก่อนการพัฒนา	มีสภาพเสื่อมโทรมมีปัญหาในการใช้งาน จำเป็นต้องแก้ไขซึ่งไม่อาจใช้วิธี Redevelopment หรือ Conservation ได้	มีสภาพเสื่อมโทรมมาก หรือเป็นโครงการที่มีโอกาสได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนมาก	ยังใช้งานได้ดีอยู่ แต่มีปัญหาบางประการจากสภาพแวดล้อม
3.การเปลี่ยนแปลงสภาพทั่วไปทางกายภาพ	มักมีการรื้อถอนหรือปรับปรุงอาคารบางส่วนที่ทรุดโทรมเพื่อนำมาใช้ใหม่เป็นสิ่งที่ชุมชนยังขาด	รื้ออาคารและสภาพแวดล้อมทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมด โดยสร้างอาคารและสภาพแวดล้อมใหม่ที่ต้องการ	มักไม่มีการรื้อถอนอาคาร นอกจากการซ่อมแซม
4.ระยะเวลาในการที่ทำให้เสียโอกาสในเชิงพาณิชย์	เสียเวลาไม่มากนักเฉพาะในบริเวณที่รัฐปรับปรุงบริการสาธารณะสุข	ทำการค้าไม่ได้เป็นเวลานานจนโครงการแล้วเสร็จ	ไม่เสียเวลาส่วนรวมแต่จะเสียเวลาส่วนบุคคลในการปรับปรุง
5.ผู้จัดการหรือผู้ดำเนินการในการพัฒนา	รัฐจะมีบทบาทในการฟื้นฟูบูรณะเป็นหลัก	รัฐและเอกชนจะต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด โดยรัฐจะจัดเตรียมที่ดินและเอกชนจะทำการก่อสร้าง	ส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าของอาคารรัฐอาจช่วยในการปรับปรุงบางอย่าง เช่น ถนนทางเดินเท้า ที่จอดรถเป็นต้น
6.การย้ายเข้า-ออกของประชากร	มีประชาชนบางส่วนต้องย้ายออกแต่ไม่มีการย้ายเข้า	มีประชาชนที่ไม่ได้ทำการค้าจะต้องย้ายออกจำนวนมาก ประชาชนที่ทำการค้าจะย้ายเข้ามาแทนมาก	ไม่มีประชาชนย้ายออกหรือย้ายเข้าเนื่องจากการพัฒนา

ตารางที่ 2.1 ตารางเปรียบเทียบแนวทางการปรับปรุงพื้นที่เมือง

(ที่มา : ระหัดร โจรประดิษฐ์, 2546)

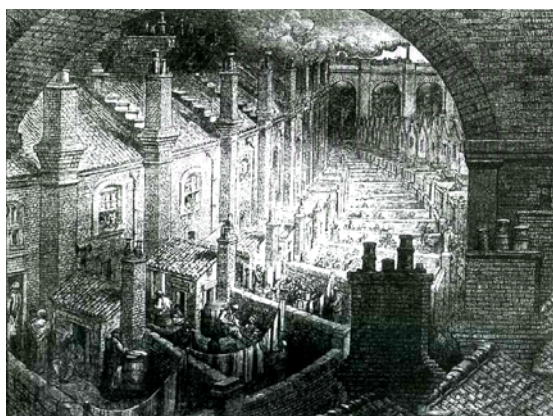
นพินทร์ ตาปนานนท์(2549) บรรยายสรุปว่า การฟื้นฟูบูรณะเมืองทำโดยคำนึงถึงสภาพทางเศรษฐกิจของพื้นที่ เป็นวิธีที่อยู่ระหว่างการอนุรักษ์(Conservation) ซึ่งเป็นวิธีที่เก็บรักษาเมืองเอาไว้ และการพัฒนาฟื้นฟู (Redevelopment) กล่าวคือเป็นวิธีการเก็บรักษาเมืองเอาไว้โดยคำนึงถึงพื้นที่ที่มีความสำคัญ และรื้อทิ้งบางส่วนเพื่อสร้างใหม่ให้เกิดความคึกคัก การฟื้นฟูบูรณะเป็นการทำงานในพื้นที่ที่มีเนื้อเมืองอยู่เดิมแล้ว ทำให้อเนื้อเมืองปัจจุบันดำรงอยู่ในสภาพเศรษฐกิจ สังคมที่เปลี่ยนไป ประเภทของการฟื้นฟูบูรณะมีดังนี้

- District Plan for area or community development ได้แก่การฟื้นฟูบูรณะพื้นที่เดิมให้น่าอยู่ขึ้น โดยการลงทุนต่ำ โดยการปรับปรุงสภาพทางกายภาพให้ดีขึ้น
- Slum upgrading การปรับปรุงพื้นที่ชุมชนที่มีสภาพความแออัดให้ดีขึ้น
- Brownfield development เป็นการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่อุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมที่เสื่อมโทรม
- Waterfront or Riverfront development การฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ท่าเรือหรือโกดังในการเก็บสินค้าริมน้ำ เมื่อมีระบบขนส่งทางบกได้มีความเจริญ ระบบขนส่งทางน้ำมีการใช้งานน้อยลงพื้นที่ริมน้ำจึงถูกทิ้งร้างต้องการการพัฒนา

2.1.2 ที่มาและสาเหตุของการฟื้นฟูบูรณะเมือง

“การฟื้นฟูบูรณะเมือง” เป็นแนวความคิดหนึ่งของการปรับปรุงเมืองเริ่มขึ้นในสมัยการปฏิวัติอุตสาหกรรม(Industrial Revolution) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง ทั้งด้าน1เศรษฐกิจ 2สังคม และ3เทคโนโลยี ใน4คริสต์ศตวรรษที่ 18 และ5 19 มีการสร้างพื้นที่พักอาศัยใกล้บริเวณแหล่งงานโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อให้เกิดความสะดวกทำให้ประชากรในเมืองเพิ่ม 60%

ปรากฏการณ์ดังกล่าวนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมสิ่งแวดล้อม ปัญหามลพิษทางอากาศ อาคารถูกทิ้งร้างขาดการใช้งาน ขาดกิจกรรม นอกจากนี้การสร้างโครงข่ายทางสัญจร เพื่อเชื่อมต่อพื้นที่ภายนอกเมืองเข้าสู่แหล่งงานภายใน สำหรับขนส่งวัตถุดิบ ผลผลิต แรงงาน มีการสร้างถนน ทางรถไฟ รถม้า ตัดผ่านชุมชนเดิม มีการสร้างทางยกระดับเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการเดินทาง เกิดพื้นที่ระหว่างและภายใต้ทางยกระดับที่กลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรมเกิดชุมชนแออัดและปัญหาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจตามมาอีกมากมาย

ภาพที่ 2.1 สภาพเมืองลอนดอนในยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม แสดงถึงสภาพความแออัดและเสื่อมโทรมของเมืองเนื่องมาจากการอพยพเข้าหาแหล่งงานภายในเมือง

ภาพที่ 2.2 สภาพการแออัดของระบบการสัญจรและการใช้ประโยชน์ที่ดินของเมืองจากผลพวงของโครงข่ายการสัญจร

ปีค.ศ.1940 เกิดการย้ายออกของประชากรและที่พักอาศัยรวมถึงโรงงานอุตสาหกรรม ไปสู่พื้นที่รอบนอกเมืองอันเนื่องมาจากปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ทำให้พื้นที่ภายในเมืองถูกทิ้งร้าง เป็นพื้นที่ตายและไร้ประโยชน์

ด้วยสาเหตุดังกล่าว จึงเกิดแนวคิดในการฟื้นฟูบูรณะเมืองในบริเวณพื้นที่ชั้นใน(inner city area) พื้นที่พักอาศัย-โรงงานอุตสาหกรรม ในเมืองใหญ่ๆ แนวความคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูบูรณะเมืองนี้รวมถึงการย้ายชุมชนแออัดและปฏิรูปย่านที่พักอาศัยให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น จัดทำสาธารณูปโภค สาธารณูปการภายในพื้นที่ที่เสื่อมโทรมเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดกิจกรรมและการใช้งานพื้นที่อย่างมีศักยภาพมากขึ้น ทั้งนี้นักวิชาการได้สรุปสาเหตุของการฟื้นฟูบูรณะเมืองไว้ 3 ประการ ได้แก่

1) สภาพเสื่อมโทรมของเมือง (Urban Blight)

Burns (1963) ได้อธิบายถึงการขยายตัวของเมืองอย่างไม่เป็นระเบียบ และไม่สามารถควบคุมได้ ทำให้เกิดสิ่งก่อสร้างหรืออาคารที่ชำรุดทรุดโทรม ทั้งนี้เนื่องมาจากอายุของอาคาร และการขาดการบำรุงรักษา

ตรงกับ Chaplin Jr. และ Kaiser(1979) กล่าวถึงเมืองที่ประสบกับสภาพแวดล้อมที่ขัดแย้ง ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ขัดแย้ง ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมหลากหลายระดับตั้งแต่ สภาพอาคารชำรุดทรุดโทรมขาดการบำรุงรักษา โครงสร้างอาคารเสียหาย สาธารณูปโภคและบริการทางสังคมไม่เพียงพอ การเกิดมลภาวะการใช้ที่ดินที่ผิดประเภท

Roger(1986) ให้นิยามสำหรับพื้นที่สูญเสียเปล่าที่ต้องการการฟื้นฟูบูรณะที่ ซึ่งได้แก่พื้นที่ว่างเว้นรอบฐานอาคารสูง ลานตางระดับที่เข้าไปใช้ประโยชน์ได้ยาก ลานจอดรถที่เว้นว่าง พื้นที่ข้างทางด่วน พื้นที่ริมน้ำซึ่งเข้าถึงได้ยาก พื้นที่บริเวณชุมทางรถไฟ ค่ายทหารที่ปล่อยร้าง โรงงานหรือโกดังที่เลิกใช้งานแล้ว สวนสาธารณะที่ถูกทอดทิ้ง พื้นที่ที่ต้องรื้อสร้างใหม่เพราะไม่คุ้มค่าทางเศรษฐกิจ ฯลฯ Roger เสนอให้มีการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่เหล่านี้ ซึ่งมีแทรกซึมอยู่ในเมืองใหญ่ๆทั่วโลกให้มีสภาพที่ดีและกลมกลืนกับพื้นที่อื่นมากขึ้น

ภาพที่ 2.3(ซ้าย)สภาพอาคารบ้านเมืองแหล่งเสื่อมโทรมในยุโรป(ขวา)สภาพอาคารที่ทรุดโทรมในประเทศไทย
(ที่มา: ไชศรี ภักดีสุขเจริญ,2549)

2) ความล้าสมัย (Obsolescence)

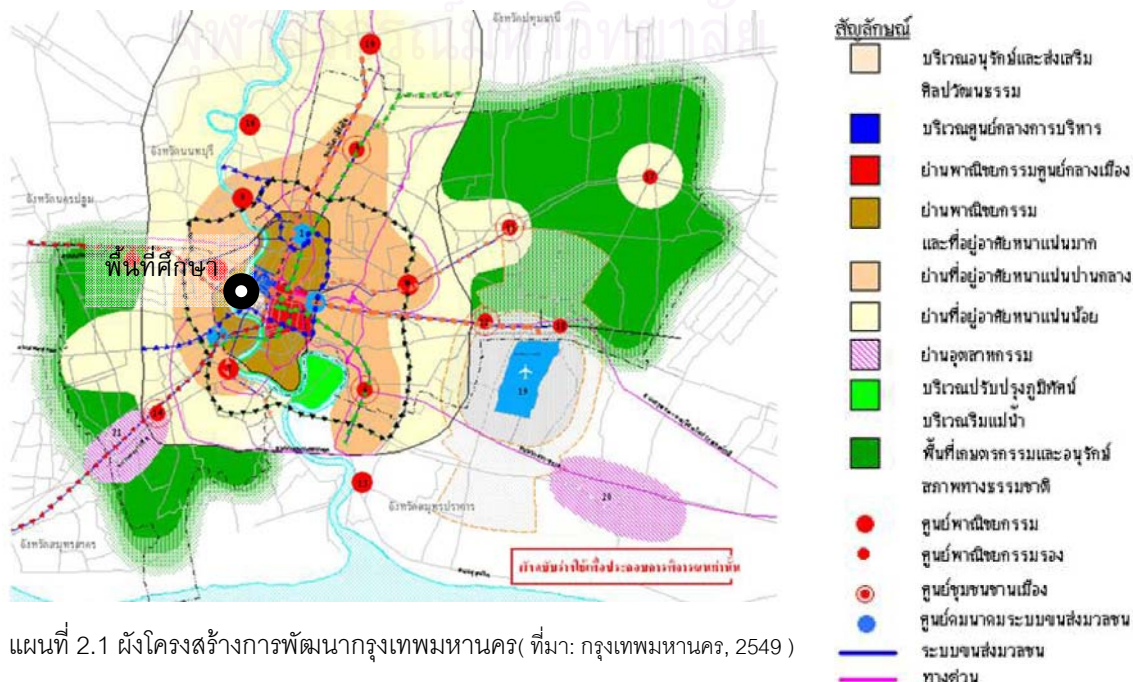
Burns (1963) และ Vernon (1966) กล่าวตรงกันว่า เมืองที่ประสบปัญหาการจราจร ไม่ว่าจะเป็ความหนาแน่นของปริมาณการจราจร หรือระบบการขนส่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของเมือง เป็นสภาพหนึ่งของความล้าสมัยของเมือง นอกจากนี้ยังได้ตั้งเกณฑ์ในการตัดสินเมืองที่ล้าสมัย ว่าเป็นเมืองที่มีการใช้ทรัพยากรที่ดินที่ไม่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ และมูลค่าที่ดิน ทำให้เมืองเติบโตอย่างไม่เหมาะสม หรือไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ซึ่งก่อให้เกิดแนวโน้มการเติบโตของเมืองที่ลดลงหรือพื้นที่เสื่อมสภาพได้ Chaplin Jr. และ Kaiser(1979) กล่าวสรุปถึงเมืองที่ล้าสมัยว่าเป็นเมืองที่ไม่มีประสิทธิภาพด้านสาธารณูปโภคและการบริการสาธารณะ

3) สภาวะความเป็นเมืองลดลง (Urban decline)

Chaplin Jr. และ Kaiser(1979) กล่าวว่าเมื่อเวลาผ่านไป ทำให้บางเมืองมีบทบาทความสำคัญลดลง โดยใช้ตัวบ่งชี้จากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การอพยพออกของประชาชน การโยกย้ายแหล่งงาน และการลดลงของรายได้ของคนในพื้นที่ เหลืออาคารหรือพื้นที่ที่ต้องการการฟื้นฟูบูรณะโดยเกณฑ์ดังนี้

- Buildings “ with unmet potential”, new business
อาคารที่มีการใช้ไม่เต็มศักยภาพ เหมาะสมที่จะปรับปรุงฟื้นฟูอาคาร เพื่อตอบสนองกิจกรรมเชิงพาณิชย์รูปแบบใหม่
- Building “ with unmet potential”, existing business
อาคารที่มีการใช้ไม่เต็มศักยภาพ เหมาะสมที่จะปรับปรุงฟื้นฟูอาคาร เพื่อตอบสนองกิจกรรมเชิงพาณิชย์รูปแบบเดิม(อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น)

ส่วนสาเหตุของการฟื้นฟูบูรณะเมืองของประเทศไทย โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครบริเวณเมืองชั้นในนั้นส่วนมากเกิดในบริเวณพื้นที่ที่มีการเติบโตของชุมชนเมืองอยู่ในระดับต่ำและไม่สม่ำเสมอ เกิดเป็นพื้นที่ที่เสื่อมโทรม เนื่องจากช่องว่างทางเศรษฐกิจ ระหว่างคนจน-คนรวย และบริเวณพื้นที่ที่ประสบปัญหาการเจริญเติบโตของเมืองอย่างไร้ทิศทางนั้นเกิดชุมชนแออัด สาเหตุหลักคือการขาดนโยบายหลักที่ชัดเจนในการพัฒนาเมืองขาดการประสานแนวทางการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ ทำให้ถนน ทางด่วน ระบบบริการสาธารณะ ฯลฯ ไม่ประสานกับเนื้อเมือง นำไปสู่ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมของเมืองในที่สุด

จากผังโครงสร้างการพัฒนากรุงเทพมหานคร บริเวณพื้นที่ศึกษาตั้งอยู่ในเขตเมืองชั้นใน ที่มีลักษณะการใช้พื้นที่เป็นที่พักอาศัยและใกล้กับศูนย์พาณิชย์กรรม จึงเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนา แต่ในปัจจุบันเกิดปัญหาต่างๆและจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการฟื้นฟูบูรณะเมืองในของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเกิดขึ้นในเมืองชั้นในหรือพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานมานาน และบริเวณที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น จนเกิดความแออัดสภาพบ้านเรือน อาคารเริ่มเสื่อมโทรม ถูกทิ้งรกร้าง กิจกรรมต่างๆทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเกิดความอึดตัว ทำให้เมืองหรือพื้นที่นั้นไม่ก่อให้เกิดการลงทุนในการพัฒนาหรือมีความเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดปัญหาต่างๆขึ้นตามมา ซึ่งการฟื้นฟูบูรณะเมืองจะทำให้เกิดควมมีชีวิตชีวาของพื้นที่ เกิดกิจกรรมและความคุ้มค่าทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในบริเวณพื้นที่ของเมือง

สรุปความหมาย และสาเหตุของการฟื้นฟูบูรณะเมือง

การฟื้นฟูบูรณะเมืองหมายถึงการปรับปรุงทางด้านกายภาพของพื้นที่ โดยการพัฒนาจากโครงสร้างสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่มีอยู่เดิม ซ่อมแซมอาคารที่ชำรุดกลับมาใช้ใหม่มากกว่าการรื้อย้ายโดยส่วนมากมักใช้วิธีนี้กับพื้นที่ที่มีความสำคัญหรือมีคุณค่า (Chaplin Jr. และ Kaiser) นอกจากนี้การฟื้นฟูบูรณะเมืองยังเป็นวิธีการเก็บรักษาอาคารและพื้นที่ที่ดีที่สุดด้วยวิธีการนำอาคารหรือพื้นที่มาใช้งานใหม่หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารแนวความคิดสุดท้ายคือ การทำให้อาคารหรือพื้นที่ทันสมัยขึ้นโดยยังรักษาโครงสร้างเดิมเอาไว้ แล้วสร้างพื้นที่ใช้สอยใหม่ขึ้น(6www.info.gov.hk)

นักวิชาการหลายท่านยังกล่าวถึงการฟื้นฟูบูรณะว่าเป็นวิธีการที่อยู่ระหว่างการรื้อสร้างขึ้นใหม่ (Reconstruction) ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้กับพื้นที่ที่ไม่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ด้วยวิธีการรื้อย้ายส่วนที่ทรุดโทรมแล้วแทนที่ด้วยสิ่งใหม่ และการอนุรักษ์ (Conservation) ซึ่งเป็นการสงวนรักษาส่วนใดส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดที่มีคุณค่า เพื่อเป็นการรักษาสวนนั้นไว้ให้คงอยู่ แนวทางการพัฒนาเมืองดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการฟื้นฟูบูรณะเมือง (Urban Rehabilitation)

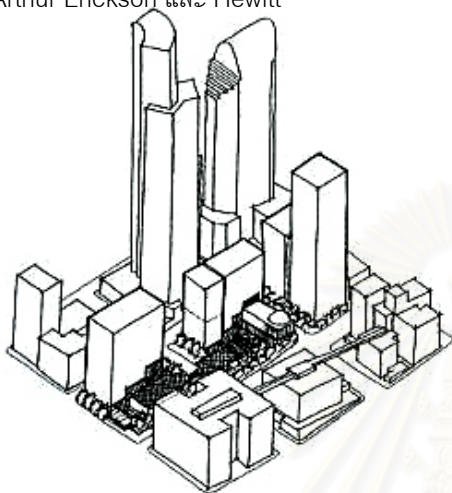
ที่มาของการฟื้นฟูบูรณะเมืองเริ่มขึ้นในสมัยปฏิวัติอุตสาหกรรมปลาย7คริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึง8คริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งปรากฏการณ์ที่นำมาซึ่งภาวะความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อม มลพิษทางอากาศและน้ำ ปัญหาแหล่งที่เกิดสภาพเสื่อมโทรมมีอาคารถูกทิ้งรกร้างขาดการใช้งานจำนวนมาก

ความเสื่อมโทรม ความล้าสมัย และบทบาทที่ลดลงของความเป็นสาเหตุสำคัญของการผลักดันแนวคิดของการฟื้นฟูบูรณะเมืองขึ้น อย่างไรก็ตามสาเหตุของการฟื้นฟูบูรณะเมืองในตะวันตกต่างจากประเทศไทย เมืองต่างๆในประเทศไทยมักมีในบริเวณที่มีการเติบโตของชุมชนเมืองอยู่ในระดับต่ำและไม่สม่ำเสมอ เกิดเป็นพื้นที่ที่เสื่อมโทรม เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ คนจน-คนรวย การเจริญเติบโตของเมืองไร้ทิศทางจนเกิดชุมชนแออัด และการขาดนโยบายหลักที่ชัดเจนในการพัฒนาเมือง นำไปสู่ความจำเป็นในการฟื้นฟูบูรณะเมืองเช่นเดียวกันเพื่อให้เกิดการใช้งานในพื้นที่และอาคาร ให้เกิดเป็นกิจกรรมใหม่รองรับกลุ่มคนใหม่ๆ มีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ให้เหมาะสมกับศักยภาพของเมืองและเข้ากับบริบทโดยรอบได้

2.1.3 ตัวอย่างการฟื้นฟูบูรณะเมือง

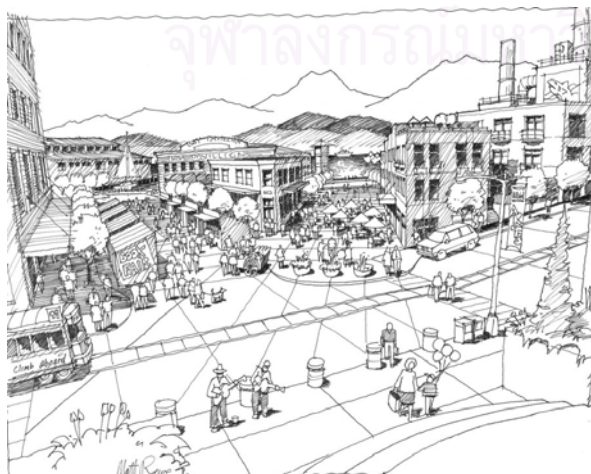
ก) การวางแผนปรับปรุงพื้นที่หรือชุมชนให้ดีขึ้น (District Plan for area or community development) โดยการเชื่อมโยงพื้นที่ศูนย์กลางรวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานของพื้นที่ให้ผสมผสานสอดคล้องกับเนื้อเมืองเดิม ทำให้คุณภาพความเป็นอยู่คนในพื้นที่ดีขึ้นตัวอย่างเช่น

ฮาร์เบอร์สเตป(Harbor Steps) บริเวณย่าน University Street และ 1st Avenue ในเมืองซีแอตเทิล (Seattle) รัฐวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งแล้วเสร็จในปี ค.ศ.2000 ออกแบบโดยกลุ่มสถาปนิกและนักวางผัง Arthur Erickson และ Hewitt

ภาพที่ 2.4 ทศนิยมภาพพื้นที่และอาคารบริเวณ ย่าน University Street และ 1st Avenue ในเมืองซีแอตเทิล รัฐวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา(ที่มา: <http://www.seattle.gov> ,2006)

ฮาร์เบอร์สเตป เป็นพื้นที่ที่ถูกฟื้นฟูบูรณะจากเดิมที่เป็นบริเวณระหว่างอาคารที่ไม่มีการใช้งานในย่านศูนย์กลางธุรกิจการค้าของเมือง อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ริมน้ำที่มีความสำคัญในอดีต เป็นพื้นที่ลาดลงสู่ท่าเรือ เอลเลียตเบย์ (Elliott bay) ให้เกิดเป็นกิจกรรมใหม่สำหรับคนเดินถนน โดยออกแบบวางผังพื้นที่ผสมผสานระหว่างกิจกรรมต่างๆ ตามความลาดชันของพื้นที่ที่แตกต่างกัน ทำให้สร้างบรรยากาศของการเชิญชวนเข้ามาใช้พื้นที่ตลอดทั้งวัน นับเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีความสำคัญในเมืองซีแอตเทิลเป็นอย่างมาก

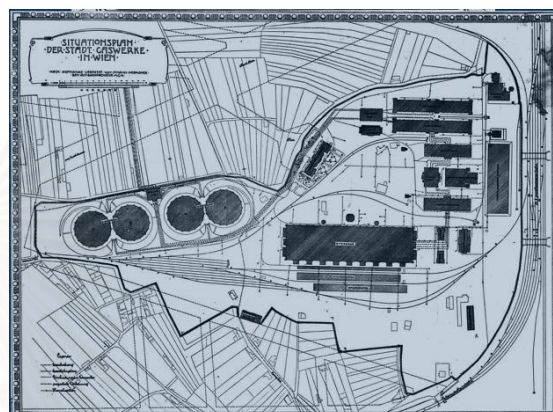

ภาพที่ 2.5 ทศนิยมภาพหลังการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ย่าน University Street และ 1st Avenue ในเมืองซีแอตเทิล ปีค.ศ.2000 และลานต่างระดับหลังการฟื้นฟูบูรณะ (ที่มา: <http://www.seattle.gov>, 2006)

พื้นที่บริเวณฮาร์เบอร์สเตป(Harbor Steps) จัดเป็นพื้นที่ที่เป็นศูนย์รวมของกิจกรรมที่มีวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เอกลักษณะ และเป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อกิจกรรมสำคัญได้แก่ ตลาดและย่านธุรกิจ Harbor Steps กลายเป็นที่รองรับการสัญจรผ่านที่สำคัญของเมือง ด้วยลักษณะเล่นระดับคล้ายอัฒจันทร์ จึงใช้เป็นที่จัดกิจกรรมต่างๆ เช่นการแสดง งานเทศกาล หรือเป็นที่นั่งอาบแดดได้อย่างน่าสนใจ

ข) การพัฒนาพื้นที่อุตสาหกรรมบนเบื่อนหรือพื้นที่สีน้ำตาล (Brownfield development)

1) พื้นที่แก๊ซมิเตอร์(Gasometer), กรุงเวียนนา(Vienna) เป็นพื้นที่ที่ตั้งของถังเก็บแก๊ซขนาดใหญ่ แก๊ซขนาดใหญ่ 4 ถัง ใช้สำหรับเก็บแก๊ซที่ใช้กับเมือง Vienna และแก๊ซธรรมชาติ ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้งานในระหว่างปี ค.ศ.1896–1899

แผนที่ 2.2 ผังพื้นที่แสดงการวางตำแหน่งของอาคารเก็บแก๊ซในอดีตระหว่างปี ค.ศ.1896–1899

(ที่มา : http://en.wikipedia.org/wiki/Gasometer,_Vienna 2006)

ต่อมาในระหว่างปีค.ศ.1969–1978 โครงสร้างดังกล่าวถูกลดการใช้งานลง จนได้ปิดตัวลงในปีค.ศ. 1984 เนื่องจากมีเทคโนโลยีใหม่ในการเก็บแก๊ซ จึงได้มีการฟื้นฟูบูรณะเปลี่ยนการใช้งานเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยเปลี่ยนพื้นที่ประโยชน์ให้สอยภายในอาคารเป็นอาคารสำนักงานและอาคารพักอาศัยและได้มีการตกแต่งผิววัสดุภายนอกด้วยอิฐอย่างทันสมัย

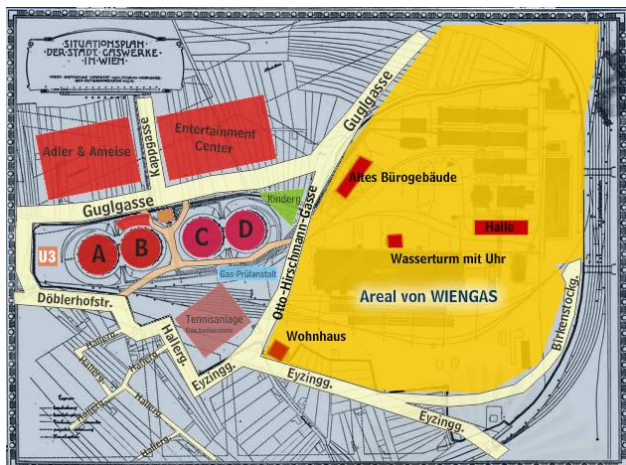

ภาพที่ 2.6 สภาพอาคารเก็บแก๊ซในอดีตระหว่างปี ค.ศ.1896–1899

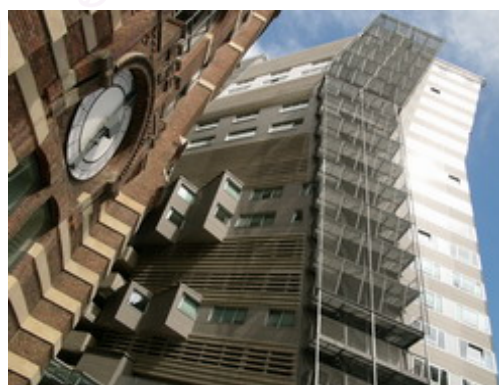
(ที่มา : http://en.wikipedia.org/wiki/Gasometer,_Vienna 2006)

อย่างไรก็ตามด้วยการที่พื้นที่แก๊ซมิเตอร์(Gasometer) นั้นมีอายุความเป็นมาที่ยาวนาน ประกอบกับเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีขนาดใหญ่ถือเป็น จุดหมายตา แห่งหนึ่งของเมือง จึงมีการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่โดยรอบเพื่อ

ป้องกันความเลื่อมโทรมที่จะเกิดขึ้นด้วยในปีค.ศ.1995 แนวความคิดการฟื้นฟูบูรณะอาคารและพื้นที่ โดยกลุ่มสถาปนิก 9Jean Nouvel (Gasometer A), Coop Himmelblau (Gasometer B), Manfred Wehdorn (Gasometer C), and Wilhelm Holzbauer (Gasometer D) โดยชนะการประกวดแบบและได้มีการวางผังใหม่ โดยจัดพื้นที่ใหม่ทั้ง ที่อยู่อาศัย แหล่งงาน และสถานบันเทิงในที่เดียวกันแล้วเสร็จในปีค.ศ.1999-2001

แผนที่ 2.3 ผังแนวความคิดในการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ (ที่มา : en.wikipedia.org/wiki/ Gasometer,_Vienna, 2007)

ภาพที่ 2.7ก-จ ทศนิยมภาพอาคารภายในโครงการหลังการฟื้นฟูบูรณะเป็นที่อยู่อาศัย และศูนย์รวมความบันเทิงต่างๆ (ที่มา : www.gasometer.com,2007)

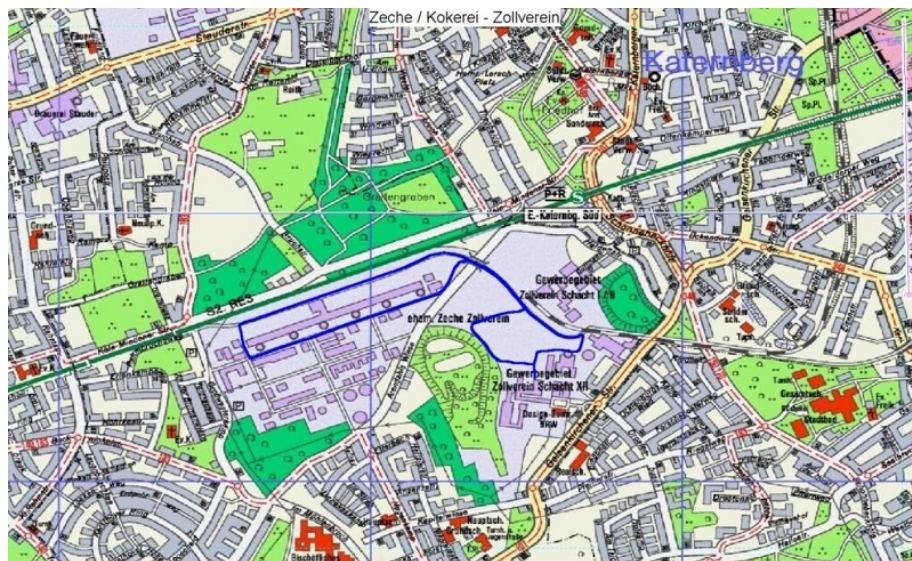
ภายในโครงสร้างในส่วนอื่น ๆ ยังประกอบไปด้วยศูนย์ประชุม ห้องแสดงดนตรี ที่สามารถจุผู้คนประมาณ 2000-3000 คน มีโรงภาพยนตร์ หอพักนักศึกษา และอพาร์ทเมนท์

พื้นที่แก๊สมิเตอร์(Gasometer) เป็นรูปแบบการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ โดยการสร้างชุมชนขึ้นมาใหม่จากสภาพโครงสร้างดั้งเดิมแก๊สเก่าเป็นแกนกลางการพัฒนา ซึ่งเป็นความสำเร็จที่เกิดจากความร่วมมือกันของภาครัฐ นักผังเมือง นักออกแบบชุมชนเมือง สถาปนิก ในการวางผังและแผนงานการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่โดยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่อุตสาหกรรมเป็นพื้นที่พักอาศัย เกิดลักษณะของชุมชนสมัยใหม่ที่มีความสะดวกสบาย และเชื่อมต่อกับบริบทโดยรอบได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 2.8 ทศนี้ภาพอาคารจากมุมสูงแสดงโครงสร้างแก๊สเก่าที่ถูกฟื้นฟูบูรณะใหม่ และเชื่อมโยงต่อเนื่องกับพื้นที่โดยรอบ (ที่มาของภาพ : [en.wikipedia.org/wiki/ Gasometer,_Vienna,2006](http://en.wikipedia.org/wiki/Gasometer,_Vienna,2006))

2) **พื้นที่อุตสาหกรรมเหมืองโซลเวอร์น เออร์มัน(Zollverein Coal Mine Industrial Complex)** ตั้งอยู่ที่เมืองเอลาเซน(13Essen) รัฐนอร์ท ไรน์-เวสต์ฟาเลีย(14North Rhine-Westphalia ถูกขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก เพราะเป็นพื้นที่เหมืองถ่านหินขนาดใหญ่รองรับการผลิตไฟฟ้าในยุโรป พื้นที่มี 2 ส่วนด้วยกันคือพื้นที่ Zollverein Coal Mine และ Zollverein Coking Plant เมื่อเลิกการผลิตพื้นที่ได้ถูกทิ้งให้เป็นที่ว่างรกร้างขนาดใหญ่ โดยมีบริเวณที่มีสารเคมีที่เป็นอันตรายตกค้างอยู่แนวคิดในการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ให้เกิดกิจกรรมการใช้งานใหม่และปราศจากสารปนเปื้อนพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่จะต้องจัดให้ลักษณะของอุทยานนครในการเที่ยวชม โดยทั้งพื้นที่สวนสาธารณะ พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้และศิลปะ พื้นที่เพื่อจัดแสดงคอนเสิร์ตและจัดแสดงไฟในเวลากลางคืน

แผนที่ 2.4 ผังแสดงพื้นที่สวนสาธารณะที่เคยเป็นโรงผลิตไฟฟ้าขนาดใหญ่พื้นที่อุตสาหกรรมเหมืองโซลเวอร์น เยอร์มัน(Zollverein Coal Mine Industrial Complex)
(ที่มา : [http://en.wikipedia.org/wiki/ Zollverein Coal Mine Industrial Complex](http://en.wikipedia.org/wiki/Zollverein_Coal_Mine_Industrial_Complex), 2007)

ภาพที่ 2.9ก-ง กิจกรรมสาธารณะใน Zollverein Coal Mine Industrial Complex หลากหลายเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลบางบริเวณตัวอาคารมีการประดับไฟในเวลาากลางคืน
(ที่มา : [http:// archone.tamu.edu](http://archone.tamu.edu), 2007)

3) **แลนด์สแคว์สปาร์ก(Landschaftspark)** เมืองนอร์ทดุชชีบวร์ก (15Duisburg Nord) ประเทศเยอรมัน ออกแบบโดยปีเตอร์ ลัทซ์(Peter Latz) ในปีค.ศ.1991 พื้นที่นี้ได้ถูกฟื้นฟูบูรณะจากพื้นที่โรงงานไฟฟ้าจากถ่านหินและโรงงานถลุงเหล็ก โดยในขั้นตอนการผลิตมีสารพิษตกค้างอยู่ในดินจำนวนมาก การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ให้เกิดกิจกรรมใหม่ โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้งานของตัวอาคารหรือองค์ประกอบของพื้นที่ เช่น ทางเดินและทางรถไฟเดิมได้ถูกดัดแปลงเป็นทางเดินเพื่อเยี่ยมชมประวัติศาสตร์ของพื้นที่ (“A Tour of the Monuments of Passaic”) ตัวอาคารถูกเปลี่ยนเป็นสถานที่แสดงดนตรี สวนสาธารณะแห่งนี้กลายเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะสำคัญกลางเมืองดุชชีบวร์กที่มีความสอดคล้องเชื่อมต่อกับชุมชนโดยรอบเป็นอย่างดี

ภาพที่ 2.10 ทักษะภาพภายนอกของอาคารภายในโครงการบางอาคารเป็นโรงแสดงดนตรี
(ที่มา : www.ruhrgebiet-regionalkunde.de, 2007)

ภาพที่ 2.11 ทักษะภาพมุมมองสูงของพื้นที่ Landschaftspark
เมื่อมีการแสดงไฟในเวลากลางคืน
(ที่มา : www.luftbild-archiv.de, 2007)

ภาพที่ 2.12 ทางเดินชมพื้นที่พื้นที่ Landschaftspark
เพื่อให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์
(ที่มา : www.isb.rwth-aachen.de, 2007)

ค) การฟื้นฟูพื้นที่ริมน้ำ (Waterfront or Riverfront development) การฟื้นฟูพื้นที่ท่าเรือและโกดังเก็บสินค้าริมน้ำ เมื่อระบบขนส่งทางบกมีความเจริญจนทำให้ระบบขนส่งทางน้ำมีความสำคัญลดลงพื้นที่ริมน้ำจึงถูกทิ้งร้างและเป็นโอกาสสำหรับการฟื้นฟูพื้นที่

1) **เฮย์วาร์ฟ(Hay Wharf) และ เฮย์แกลลอเรีย(Hay Galleria)**,เมืองลอนดอน(London) สร้างขึ้นในปี ค.ศ.1651 เป็นพื้นที่สำคัญอยู่ระหว่างย่านลอนดอนซิตีฮอลล์(16 London City Hall) และโบสถ์ซัธวาร์ด (17 Southwark Cathedral) ที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ของเมืองแห่งหนึ่ง เป็นพื้นที่พาณิชยกรรมแบบมีหลังคาคลุม (arcade) ริมน้ำและเป็นย่านบันเทิงเป็นพื้นที่ที่ถูกฟื้นฟูมาจากพื้นที่ขนถ่ายสินค้าของท่าเรือที่สร้างขึ้นในปี ค.ศ.1856 โดยเซอร์วิลเลียม คูบิตท์ (Sir William Cubitt) ในยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ ได้ถูกทิ้งเป็นพื้นที่และอาคารที่รกร้างไม่ได้ใช้งาน จนกระทั่งปี ค.ศ.1987 ถูกพัฒนาเป็นย่านคนเดินเท้าแม่น้ำเทมส์ โดยอาคารสำคัญในพื้นที่ถูกฟื้นฟูจากโรงเก็บใบชาเดิม ภายใต้แผนพัฒนาเมือง 19 London Bridge City ของเทศบาลนครลอนดอน

ภาพที่ 2.13 ย่าน เฮย์วาร์ฟ(Hay Wharf) ในอดีต ค.ศ.1651และอาคารพาณิชยกรรม

ในพื้นที่ เดียวกันในปัจจุบัน (ที่มา : londonarchitecture.co.uk, 2007)

ภาพที่ 2.14 ลานและทางเดินริมน้ำในย่านเฮย์วาร์ฟ (Hay Wharf) (ที่มา : www.thetrains.org, 2007)

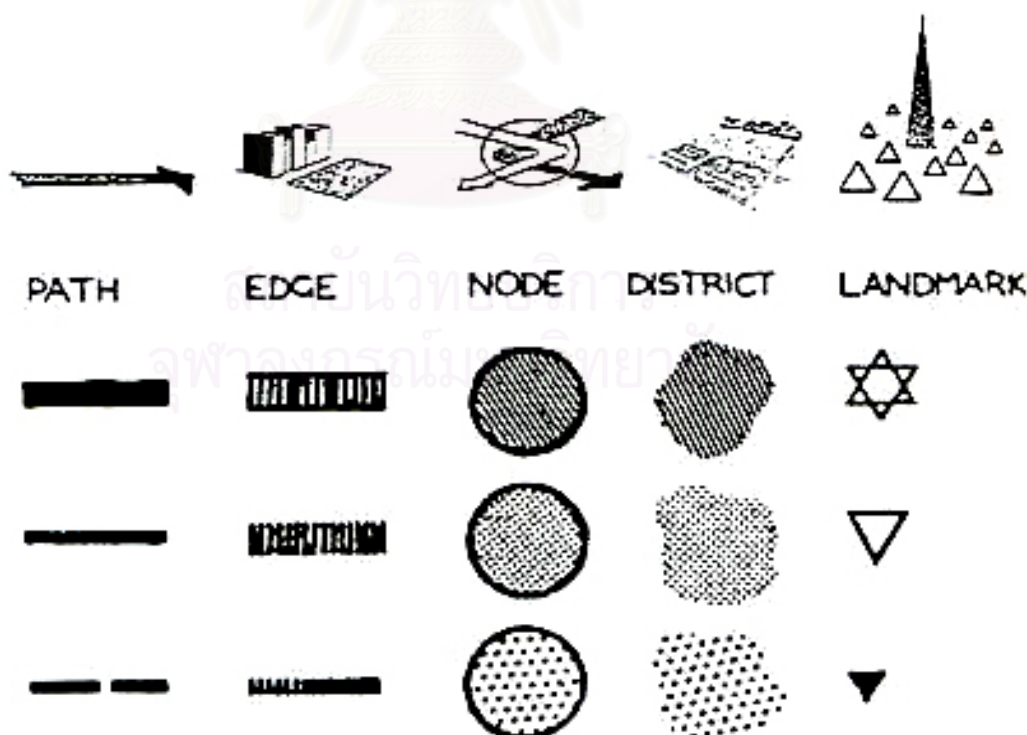
2.2 แนวความคิดในการฟื้นฟูบูรณะเมือง

การฟื้นฟูบูรณะเมืองมีแนวทางหลายมิติ ได้แก่

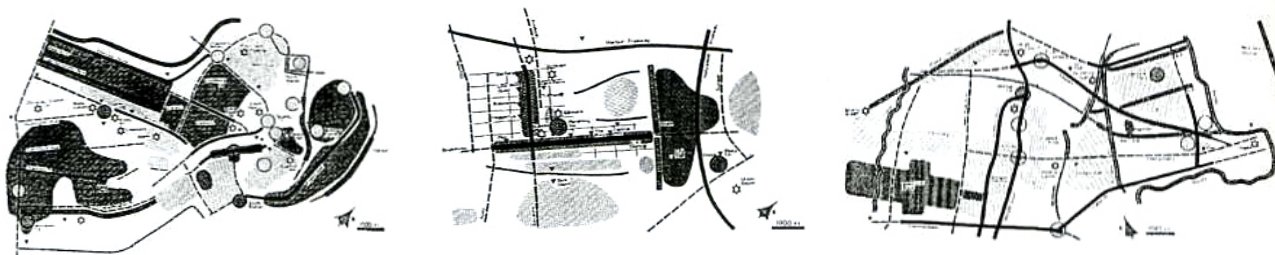
2.2.1 มิติทางจิตภาพ (Perceptual Dimension)

1) การสร้างองค์ประกอบของเมืองทางจิตภาพ

Lynch (1959) กล่าวว่าสภาพแวดล้อมที่ไม่เป็นระเบียบ ขาดเอกลักษณ์ และโครงสร้างที่ชัดเจน ซ้ำซากทำให้คนหลงทิศ ขาดความมั่นใจ Lynch ทำการศึกษาเมือง 3 เมือง ได้แก่ นครบอสตัน เมืองเจอร์ซีย์ซิตี มลรัฐนิวเจอร์ซีย์ และนครลอสแอนเจลิส โดยศึกษาผู้คนที่มีการรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมของตนเองอย่างไร เพื่อการบันทึกระดับปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่นั้นๆ และสิ่งแวดล้อมโดยรอบ โดยเลือกพื้นที่ใจกลางเมืองขนาดประมาณ 2.50x4.00 กม. แล้วออกสังเกตการณ์พื้นที่ด้วยการเดินเท้า รวมทั้งสัมภาษณ์ชาวเมืองประมาณ 15-30 คน โดยมีหลักการว่าสภาพแวดล้อมมีความซับซ้อนจะถูกทำความเข้าใจ ผ่านกระบวนการรับรู้ของสิ่งเร้าทั้งรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดกระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) โดยมนุษย์แต่ละคนสามารถสร้างแผนที่ทางจิต (Mind map) ขึ้นได้และในที่สุดปรากฏเป็นจินตภาพขึ้นในมโนทัศน์ โดยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เขียนแผนที่ความทรงจำของตนเอง และได้นำข้อสรุปจากทั้ง 3 เมืองใช้ชื่องานวิจัยว่าจินตภาพที่เป็นเอกฉันท์ (The Unanimous Image) ต่อมาเปลี่ยนเป็น จินตภาพเมือง (Image of the City) Lynch ได้เสนอว่าองค์ประกอบหลักทางจิตภาพของเมือง ล้วนมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ตามลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม รวมถึงผู้คนและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองนั้นๆ ความสำคัญขององค์ประกอบต่างๆ ในสภาพแวดล้อม จะมีผลต่อผู้สังเกตในการสร้างจินตภาพขึ้นในใจตนเอง ทั้งนี้องค์ประกอบทางจิตภาพดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภทตามลักษณะทางกายภาพ ได้แก่

ภาพที่ 2.15 องค์ประกอบทางจิตภาพที่ Lynch สรุปว่าเป็นองค์ประกอบที่ช่วยทำให้จดจำเมืองได้ 5 ประเภท (ที่มา: Lynch, K. 1960)

ภาพที่ 2.16 แผนที่จินตภาพของ 3 เมืองคือ นครบอสตัน เมืองเจอร์ซีย์ซิตี มลรัฐนิวเจอร์ซีย์ และนครลอสแอนเจลิส (ที่มา: Lynch, K.,1960)

- เส้นทาง (Paths) หมายถึง เส้นทางสัญจร เช่น ตรอก ซอย ถนน ทางเดิน คลอง ทางรถไฟ เป็นต้น เส้นทางเป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้คนสามารถสังเกตเห็นสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ทั้งอาคาร บ้านเรือน พืชพรรณหรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางได้
- ขอบเขต(Edges) หมายถึงแนวหรือขอบที่ขวางกั้นระหว่างสิ่งต่างๆ หรือแบ่งพื้นที่ 2 แห่ง ออกจากกันเป็นแนวยาวต่อเนื่อง เช่น แม่น้ำ ทะเล ทางรถไฟ ผนัง กำแพง หรืออาจหมายถึงแนวต่อของพื้นที่ ในบางครั้งเส้นทางก็สามารถทำหน้าที่เป็นขอบเขตได้
- ย่าน (Districts) หมายถึง พื้นที่หรือบริเวณที่มีกิจกรรมหรือลักษณะทางกายภาพที่คล้ายคลึงกัน และมีความแตกต่างจากบริเวณอื่นๆ มีพื้นที่ค่อนข้างใหญ่เพียงพอจนสามารถระบุคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่ภายในที่แตกต่างจากภายนอกที่สามารถมองเห็นได้ เช่น ย่านเกษตรกรรม ย่านชุมชน ย่านศูนย์กลางเมือง เป็นต้น
- ศูนย์รวมกิจกรรม (Nodes) หมายถึง บริเวณหรือตำแหน่งของพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของกิจกรรมจำนวนมาก เช่น สี่แยก จุดตัดของเส้นทางคมนาคม ทางสัญจรที่มาบรรจบกัน จุดเปลี่ยนระบบคมนาคม ศูนย์รวมกิจกรรม มักจะเป็นที่พลุกพล่านที่มีความสำคัญในการใช้งาน หรือลักษณะที่สำคัญทางกายภาพ เช่น ร้านค้า หัวมุมถนน หรือพื้นที่ว่างระหว่างอาคาร (Enclosed space) สถานีรถไฟ เป็นต้น
- ภูมิสัญลักษณ์ (Landmarks) หมายถึง สิ่งที่สามารถมองเห็นได้จากภายนอก ซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้ง่าย ทั้งในระยะใกล้และระยะไกลในมุมมองต่างๆ และใช้เป็นตำแหน่งในการอ้างอิงหรือบอกทิศทางได้ เช่น อาคาร อนุสาวรีย์ เป็นต้น ภูมิสัญลักษณ์ที่โดดเด่นสามารถเป็นสัญลักษณ์ของเมืองนั้นๆ ได้

Lynch สรุปผลที่ได้จากการศึกษาเมืองต่างๆ ว่าองค์ประกอบทั้ง 5 เป็นส่วนช่วยในการศึกษา ลักษณะเฉพาะของเมือง มีประโยชน์ต่อการศึกษาเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองต่างๆ และมีความสำคัญต่อการศึกษาจินตภาพของเมือง ซึ่งการฟื้นฟูบูรณะเมืองจำเป็นต้องมีการสร้างองค์ประกอบของเมืองทางจินตภาพ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมของเมืองที่เป็นระเบียบเรียบร้อยช่วยให้เกิดจินตภาพ (Image ability) ที่ชัดเจนและเข้าใจได้ง่าย โดยคำนึงถึงการเกิดจินตภาพที่คนส่วนใหญ่ยึดถือเป็นจินตภาพร่วมกันได้

2) การสร้างเอกลักษณ์ของเมือง

แนวคิดด้านภูมิทัศน์เมือง (Townscape disciplines)

Cullen(1961) เน้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสายตามนุษย์กับสภาพแวดล้อมของเมือง ซึ่งส่งผลให้เกิดการจัดระเบียบบนถนนและทางเท้า และวิเคราะห์ปัจจัยในตัวของคนมนุษย์และปัจจัยด้านกายภาพ รวมถึงการบันทึกด้วยรหัสและภาพสเก็ตต่อเนื่อง(Serial Vision) พบว่าหลักการทั่วไปที่ทำให้เมืองมีเอกลักษณ์ได้นั้น ได้แก่

- เข้ากับที่ตั้งและสอดคล้องกับภูมิประเทศ
- เกิดศูนย์กลางเมืองที่เน้นความสำคัญด้วยขนาดและกิจกรรม
- ที่พักอาศัยแต่ละประเภท แต่ละกลุ่ม มีลักษณะเฉพาะกลุ่ม
- ย่านต่างๆมีขอบเขตที่เด่นชัด ไม่กระจายและปะปนกันจนแยกไม่ออก
- ใช้ภูมิสัญลักษณ์ ในแต่ละย่านเป็นส่วนเชื่อมโยงโครงข่ายของทั้งเมือง
- สร้างภาพแก่ผู้เดินทางผ่านจากสถานที่หนึ่งไปอีกสถานที่หนึ่ง ไหลเรียงไปจนถึงจุดสุดยอด โดยใช้วิธีการปรับระดับภูมิประเทศ การปลูกต้นไม้ ตลอดจนการสร้างพื้นที่สาธารณะให้เกิดความรู้สึกที่ปิดล้อม(Sense of Enclosure) และความรู้สึกถึงความเป็นสถานที่พิเศษ(Sense of Place)

Worskett (1969) พิจารณาในขององค์ประกอบที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- Opportunity ซึ่งโดยธรรมชาติของภูมิทัศน์เมือง จะมีความคิดใหม่ที่
เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของเมือง ทั้งด้านการพัฒนาและการฟื้นฟูบูรณะเมืองกลับมาใหม่ โดยยังคงไว้ซึ่งความมีชีวิตชีวา และความเป็นเอกลักษณ์ของย่านนั้น ๆ ในการแก้ไขปรับปรุงต้องคำนึงถึงความเหมาะสม โดยคิดในหลักการที่ง่ายที่สุด และถูกที่สุดและจะต้องมีความเหมาะสมกับพื้นที่ด้วย
- Identity Area เป็นกลุ่มพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน เช่น ในบางพื้นที่มีเอกลักษณ์ ทางทัศนียภาพ (Visual Identity) หรือเอกลักษณ์ในทางสังคม (Social Identity)
- Encloses of Space ประกอบด้วยรูปทรงและที่ว่าง เป็นความรู้สึกที่ปิดล้อมในพื้นที่ เป็นเมืองจะเห็นเป็นที่ว่างปิดล้อมที่ชัด คือ ย่านที่เป็นลักษณะของสแควร์ ที่ว่างในภูมิทัศน์ของเมือง (Townscape) จะไม่มีเพดาน แต่จะรู้สึกถึงการมีเพดานโดยเส้นขอบฟ้า ก่อให้เกิดการปิดล้อม ส่วนถนนที่ตัดผ่านเข้าไปในพื้นที่นั้นจะถูกปิดล้อมด้วยแนวอาคารที่อยู่ขนานกับถนน
- Character of Space เป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะของที่ว่างซึ่งถูกปิดล้อมอยู่ (Encloses of Space) หรือกล่าวได้ว่าจะเป็นความสัมพันธ์มาจากที่ว่าง ที่ถูกปิดล้อมและจะมีมุมมองแต่ละมุมมองที่ถูกปิดล้อมด้วยอาคารหรือส่วนประกอบอื่น ๆ ทางภูมิทัศน์ของเมือง (Townscape) ถึงแม้ว่าจะเป็นย่านเดียวกัน แต่เป็นคนละมุมของถนน จะให้ความรู้สึกที่แตกต่างกันไป
- Change of Level เป็นความสัมพันธ์ซึ่งต่อเนื่องมาจากลักษณะของที่ว่าง (character of space) เมื่อมีเอกลักษณ์และลักษณะที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ซึ่งถูกปิดล้อมการเปลี่ยนระดับมุมมอง เช่น การเดินขึ้นเนิน จะไม่เปลี่ยนเอกลักษณ์หรือลักษณะของพื้นที่แต่จะเป็นการสร้างความรู้สึกขึ้นใหม่โดยเป็นการเพิ่มความน่าตื่นเต้นและความประทับใจในภูมิทัศน์ของเมือง

- Activities ลักษณะของถนนและการใช้ถนน รวมถึงกิจกรรมของผู้คนและวิถีชีวิตที่ปรากฏนั้นจะเสริมสร้างเอกลักษณ์ขึ้นในพื้นที่นั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะและเอกลักษณ์ในทางทัศนียภาพ (visual characteristics)
- Detailing ในรายละเอียดขององค์ประกอบและเครื่องประดับตกแต่งเช่น เครื่องประดับถนน (Street Furniture) นั้น การใช้งานหรือแม้กระทั่งหน้าที่ใช้สอยที่ปรากฏเมื่อต่างย่าน ต่างกิจกรรม รายละเอียดต่าง ๆ ที่ปรากฏให้สังเกต ย่อมแตกต่างกัน เช่น ย่านพักอาศัยนั้นจะไม่มีสินค้ามากเท่ากับย่านการค้า เป็นต้น
- Tree นับได้ว่าพืชพรรณเป็นองค์ประกอบอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยสร้างภูมิทัศน์ของเมืองให้เมือง ๆ นั้น มีบรรยากาศแตกต่างกันไป ทั้งด้านการใช้พื้นที่ ความสัมพันธ์กับองค์ประกอบโดยรอบ การสร้างความรู้สึกปิดล้อม (Enclosure) ให้พื้นที่ซึ่งมีการเคลื่อนไหวอีกทั้งยังช่วยลดความรุนแรงในการปิดล้อมด้วยอาคาร
- Contrast of Space ในสถานที่ซึ่งมีสถานะที่แตกต่างกัน และอยู่ในพื้นที่ที่มีความต่อเนื่องกัน การเปลี่ยนมุมมองที่มีความขัดแย้งกัน จะสร้างความรู้สึกที่แปลกใหม่ให้กับมุมมองนั้น ตัวอย่าง เช่น ถนนแคบ ๆ ถูกเปิดไปสู่ลานกว้าง หรือลานว่างที่มีขนาดใหญ่ เป็นต้น
- Organization of Space กลุ่มของที่ว่างบางพื้นที่ภายในชุมชน หรือเมืองจะถูกแยกออกจากเมืองด้วยเอกลักษณ์ของที่ว่างที่ต่างกัน หรืออาจจะถูกแยกออกด้วย ผังถนนที่เชื่อมกลุ่มของที่ว่าง

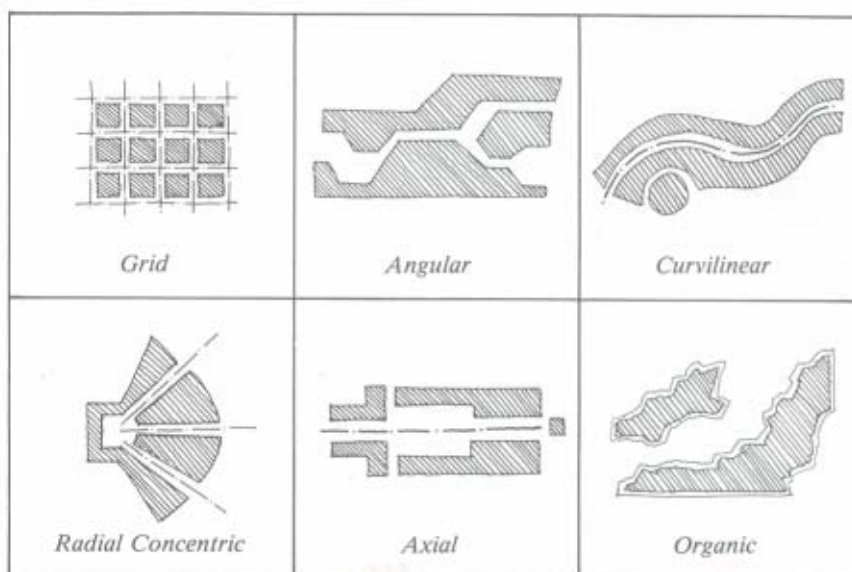
2.2.2 มิติทางกายภาพ (Physical Dimension)

การฟื้นฟูบูรณะเมืองเป็นวิธีการพัฒนาเมืองโดยเป็นการปรับปรุงทางด้านกายภาพ โดยการพัฒนาจากโครงสร้างเมืองที่มีอยู่เดิม จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ต้องทำการศึกษาในมิติทางกายภาพของเมืองเพื่อทำความเข้าใจมวลของอาคาร หรือสิ่งก่อสร้างที่มีอยู่เดิมเพื่อสร้างความชัดเจนของโครงสร้างเมืองที่มีอยู่เดิม และโครงสร้างเมืองที่จะเกิดขึ้นมาใหม่ เพื่อสร้างความสัมพันธ์และสอดคล้องไปกับบริบทโดยรอบ ซึ่งจะมีทฤษฎีที่เข้ามาช่วยในการศึกษามิติทางกายภาพของเมืองดังนี้

- 1) แนวคิดของการสร้างความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง

ทฤษฎีแผนภาพและพื้น (Figure and Ground Theory)

Roger(1986) กล่าวถึงว่าเป็นทฤษฎีที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมวลของสิ่งก่อสร้างที่ปกคลุมพื้นดิน (figure) และพื้นที่โล่งว่างที่มีช่องเปิดเชื่อมโยงเข้าถึงกันหรือพื้น(ground) เป็นเครื่องมือที่อธิบายรูปแบบพื้นที่โล่งว่างของเมือง โดยมองผ่านวัตถุประสงค์ของการมองความสัมพันธ์ในลักษณะกายภาพของพื้นที่เช่นนี้ ซึ่งแสดงความชัดเจนในการมองเห็นลักษณะโครงสร้างของเมือง โดยวิธีการกำหนดจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ที่มีขนาดที่ต่างกันจะเรียงตัวสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไป การฟื้นฟูบูรณะชุมชนจะใช้วิธีนี้ในการออกแบบตามลำดับความสำคัญและความสัมพันธ์ของเมือง

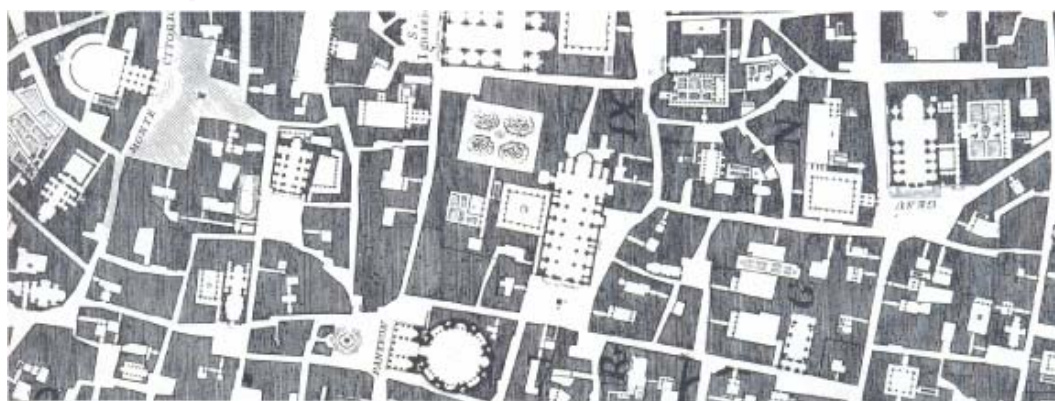

ภาพที่ 2.17 แสดงความสัมพันธ์ของโครงสร้างของเมืองระหว่างพื้นที่ว่างกับมวลอาคาร

(ที่มา : Trancik Roger, 1986)

การมองลักษณะโครงสร้างของเมืองโดยการมองผ่านด้วยทฤษฎีแผนภาพและพื้นจะเห็นรูปแบบของที่ว่างที่อยู่ระหว่างมวลอาคารซึ่งเป็นแนวถนนและองค์ประกอบของเมือง(urban mass) การกำหนดรูปแบบของกลุ่มอาคาร และพื้นที่โล่งว่างระหว่างอาคาร โดยจะทำให้เกิดรูปแบบของเมืองเรียกว่า เนื้อเมือง(fabric) และถ้าพิจารณารูปแบบการกระจายตัวของเนื้อเมือง จะทำให้เห็นการกระจายตัวของเมือง กลุ่มย่านต่างๆ ความหนาแน่นของเมืองจะช่วยให้เข้าใจลักษณะทางกายภาพของเมือง ความสำคัญของพื้นที่ ช่วยให้เข้าใจแนวโน้มในการขยายตัวของการฟื้นฟูบูรณะเมืองที่จะเกิดขึ้นมาใหม่ในอนาคตได้ Roger ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนที่บ ซึ่งแทนอาคารและสิ่งก่อสร้างอื่นๆ กับส่วนโปร่งซึ่งแทนที่ว่างนั้นมีความสำคัญต่อการฟื้นฟูบูรณะชุมชน

องค์ประกอบที่สำคัญของทฤษฎีภาพและพื้น ได้แก่ ส่วนที่บ 3 ประเภทคือ อาคารสถาบันหลักของเมือง อาคารที่แสดงลักษณะความเป็นกลุ่มก้อน และอาคารที่เน้นขอบและทิศทาง และส่วนโปร่งอีก 5 ประเภท คือ บริเวณพื้นที่ปากประตูเมือง พื้นที่กิ่งสาขารณะในบริเวณกลุ่มอาคาร ถนนและลานโล่ง สวนสาธารณะ และพื้นที่โล่งแนวยาวซึ่งเชื่อมต่อออกไปนอกเมือง หากส่วนที่บสัมพันธ์กับส่วนโปร่งก็จะเกิดรูปทรงที่ดี แต่หากไม่สัมพันธ์ก็จะเกิดพื้นที่สูญเปล่า ดังนั้นต้องคำนึงถึงพื้นที่อาคารพร้อมไปกับการออกแบบอาคาร

ภาพที่ 2.18 ภาพวิเคราะห์แผนที่ภาพและพื้นของกรุงโรมในประเทศอิตาลี (ที่มา : Trancik Roger, 1986)

จากภาพแสดงถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ของเมืองเท่ากับพื้นที่ว่างที่มีความสัมพันธ์กับอาคารโดยรอบ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสร้างอาคารวิหารในพื้นที่ที่เกิดขึ้น หรือพื้นที่จัตุรัสของเมืองจะเป็นลักษณะที่ใช้พื้นที่โล่งว่างที่เกิดภายนอก เพื่อใช้เป็นแหล่งพบปะผู้คน ช่วยให้เกิดกิจกรรมต่างในพื้นที่ แสดงถึงความหนาแน่นของเนื้อเมือง และบริเวณสำคัญที่เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีซึ่งพบว่ามีความสัมพันธ์กันขององค์ประกอบระหว่างส่วนที่บและส่วนโปร่งถึง 6 แบบ

ภาพที่ 2.19 วิเคราะห์แผนที่ภาพและพื้นที่ของพื้นที่บริเวณโดยรอบสถานีรถไฟในย่าน London bridge ในปีต่างกัน (ที่มา: ไชศรี ภักดีสุขเจริญ,2549)

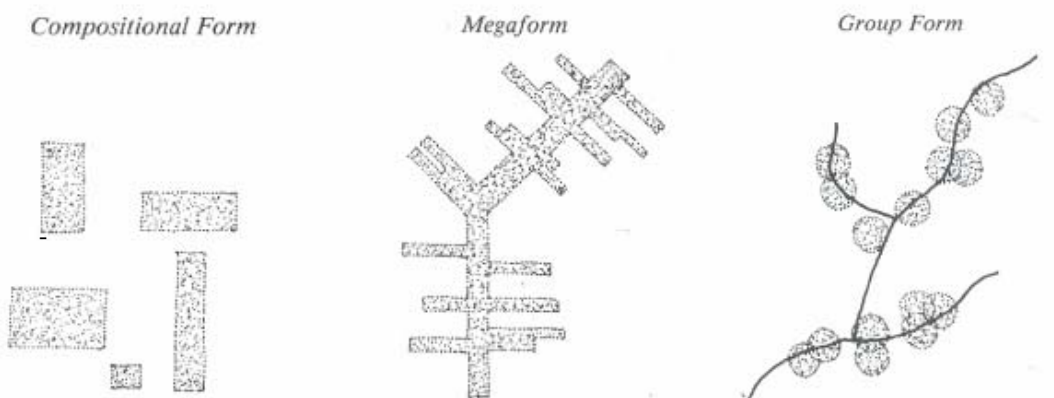
จากภาพแสดงการวิเคราะห์ถึงมวลอาคารที่เปลี่ยนแปลงโดยรอบสถานีรถไฟในย่าน London bridge ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์กันของพื้นที่ภายหลังการสร้างสถานีรถไฟ และช่วยให้เข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ พบว่าลักษณะของพื้นที่หลังสร้างสถานีรถไฟมีมวลที่ละเอียดขึ้น ลักษณะความสัมพันธ์ของส่วนที่บและส่วนโปร่งลดต่ำลง เกิดพื้นที่สูญเปล่าในบริเวณหลังสถานีรถไฟมากขึ้น ทำให้พื้นที่ขาดการพัฒนา เป็นบริเวณพื้นที่ที่เสื่อมโทรม

การฟื้นฟูบูรณะเมืองต้องใช้ทฤษฎีแผนภาพและพื้นที่เพื่อทำการพัฒนาพื้นที่ให้มีสัดส่วนของส่วนที่บและส่วนโปร่งให้มีความสัมพันธ์กัน ทำให้เมืองมีความหนาแน่นของเนื้อเมืองที่เหมาะสมกว่าที่เคยเป็นอยู่ ทำให้สภาพของเมือง คุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ดีขึ้น

2) แนวความคิดการสร้างโครงข่ายการสัญจร

ทฤษฎีการเชื่อมโยง (Linkage Theory)

เป็นออกแบบฟื้นฟูบูรณะพื้นที่โดยการศึกษาวิเคราะห์ในรายละเอียดโดยเส้นทางสัญจร การเชื่อมต่อเคลื่อนไหว และชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของการกระจายตัว เพื่อจะนำไปสู่ความเข้าใจของการก่อรูปชุมชนเมือง (Urban form) ของเมือง แสดงถึงลักษณะของทางสัญจรที่เชื่อมโยงที่สำคัญภายในพื้นที่ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ต่อไป ซึ่งการก่อรูปของชุมชนแยกได้ตามลักษณะต่อไปนี้ -

ภาพที่ 2.20 ลักษณะการก่อรูปของชุมชนเมือง(ที่มา : Trancik Roger,1986)

- composition เป็นรูปแบบของการเชื่อมโยง ในลักษณะที่เป็นกลุ่มก้อนโดยให้ความสำคัญกับเรื่องโครงสร้างหน้าที่ของเมืองเป็นหลัก

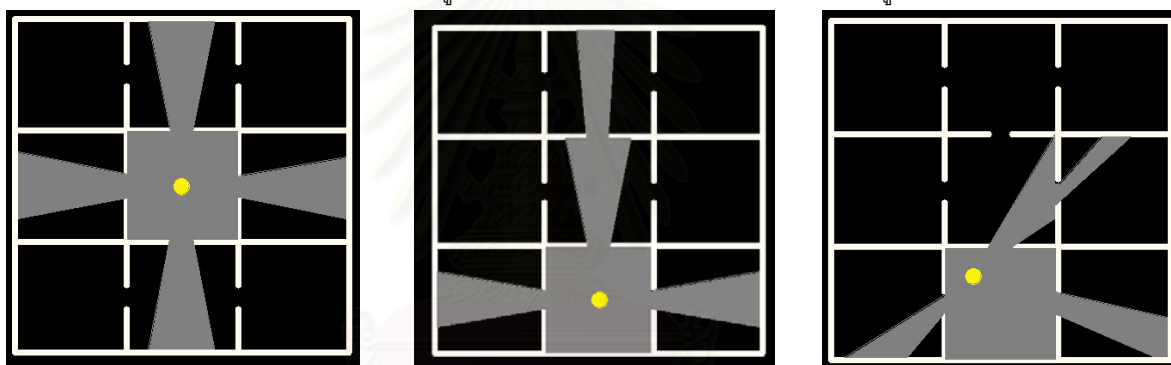
- mega เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างของการก่อรูปของชุมชนเมือง โดยเชื่อมโยงกันในลักษณะเป็นแนวยาว ซึ่งสามารถบอกถึงความสัมพันธ์ภายในพื้นที่

- Group เป็นผลมาจากการรวมตัวของพื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและองค์ประกอบที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งการฟื้นฟูบูรณะสามารถนำมาใช้กำหนดรูปแบบในการพัฒนาในการเก็บบางพื้นที่ไว้

3) แนวความคิดของการสร้างมุมมองและการเข้าถึงพื้นที่ต่อเนื่อง

Benedikt(1979)กล่าวว่าศักยภาพในการมองเห็นมีความสำคัญและสัมพันธ์กับการเข้าใช้พื้นที่ หากพื้นที่สาธารณะใดที่มีความสามารถในการถูกมองเห็นและมีมุมมองออกสู่พื้นที่อื่นได้หลายมุมและกว้างไกลสามารถดึงดูดให้คนเข้าใช้พื้นที่อย่างหลากหลายรูปแบบ

“ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึง”(Isovists field)คือพื้นที่ทั้งหมดที่ถูกมองเห็นโดยตรงจากจุดใดจุดหนึ่ง ซึ่งพื้นที่ที่มองเห็นเปรียบได้กับพื้นที่ที่ถูกส่องสว่างจากจุดกำเนิดแสงหนึ่งๆ และแยกตัวออกจากพื้นที่เกิดเป็นเงามืดเนื่องจากมีวัตถุขวางกั้นลำแสง ซึ่งความหลากหลายของศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงเกิดจากโครงสร้างทางกายภาพที่ต่างกันของพื้นที่ รูปร่างและขนาดจะเปลี่ยนไปตามตำแหน่งที่ถูกมอง

ภาพที่ 2.21 แสดงศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ผ่านการมองจากจุดที่แตกต่างกัน

ด้วยวิธีการเขียนด้วยมือ(Point Isovists)(ที่มา : Benedikt ,1979)

พื้นที่ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงมีความสัมพันธ์กับการใช้พื้นที่ของคนเดินเท้าไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมกรรมการสัญจร และพฤติกรรมกรรมการจับจองพื้นที่ ลักษณะรูปร่างและการจัดวางตัวของพื้นที่แตกต่างกัน ทำให้ทัศนียภาพในการมองเห็นของคนแตกต่างกันออกไป Batty(2000)ได้กล่าวว่สิ่งปิดล้อมและการจัดวางตัวของพื้นที่หนึ่งสัมพันธ์กับพื้นที่หนึ่งส่งผลให้ขนาดของพื้นที่ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงเปลี่ยนไป ทำให้กิจกรรมการใช้พื้นที่ภายในชุมชนแตกต่างกันออกไป

Turner and Penn(1999) กล่าวว่าพื้นที่ที่มีศักยภาพในการมองเห็นสูงสามารถเอื้อประโยชน์ในการเข้าใช้พื้นที่ให้เกิดการใช้พื้นที่อย่างหลากหลายกิจกรรมหลากหลายกลุ่มคนมีความคึกคักอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้นศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงของพื้นที่เมืองที่แตกต่างกันและหลากหลาย จึงมีความสัมพันธ์ต่อการเข้าใช้พื้นที่ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการอธิบายพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพของการใช้ประโยชน์พื้นที่ดินในเมือง เพื่อใช้ในการฟื้นฟูบูรณะเมืองให้ใช้พื้นที่ได้อย่างเหมาะสม และมีศักยภาพ

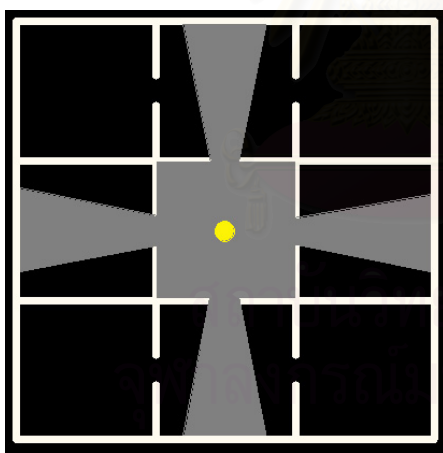
ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นต้องศึกษารูปแบบของศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงในบริเวณเชิงสะพานพระราม 8 ฝั่งธนบุรี ด้วยวิธี Isovists field ซึ่งสามารถทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการใช้โปรแกรม Visual Graph Analysis(VGA) หรือแบบเขียนด้วยมือ

การวิเคราะห์ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึง

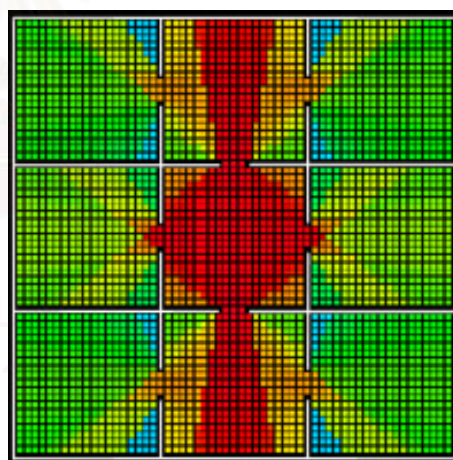
Benedikt(1979) ได้คิดค้นและพัฒนาการวิเคราะห์ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึง เริ่มต้นจากการเขียนง่าย ๆ ด้วยมือ โดยการวาดขอบเขตของพื้นที่ทั้งหมดที่ถูกมองเห็นจากจุดใดจุดหนึ่งด้วยหลักการของแหล่งกำเนิดแสงที่ถูกสาดส่องออกไปจนถึงจุดที่มีสิ่งกีดขวาง เช่น กำแพง อาคาร ฯลฯ หลังจากนั้นพัฒนาเป็นการเขียนด้วยโปรแกรม โดยใช้หลักการเดียวกันกับการเขียนด้วยมือ

ต่อมาได้พัฒนาเป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่สามารถคำนวณหาพื้นที่ที่มีศักยภาพในการมองเห็นสูงที่สุด Visual Graph Analysis(VGA) โดย Alisdair Turner และ Alan Penn (1999) แห่ง Space Syntax Laboratory ลอนดอน โดยคอมพิวเตอร์จะคำนวณการซ้อนทับของศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงจากทุกจุดภายในระบบนั้นๆ และแสดงออกเป็นแผนภูมิสี พื้นที่ที่มีการซ้อนทับของศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงมากที่สุด จะถูกแสดงค่าเป็นสีโทนร้อน และลดหลั่นไปตามวอร์เรนสีรุ้ง จากสีแดง(ถูกมองเห็นมากที่สุดจากทุกจุดภายในระบบ) ไปจนถึงสีน้ำเงินซึ่งมีการซ้อนทับของศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงน้อยที่สุด(ถูกมองเห็นน้อยที่สุดจากทุกจุดภายในระบบ)

การเขียนด้วยมือ(point Isovists)

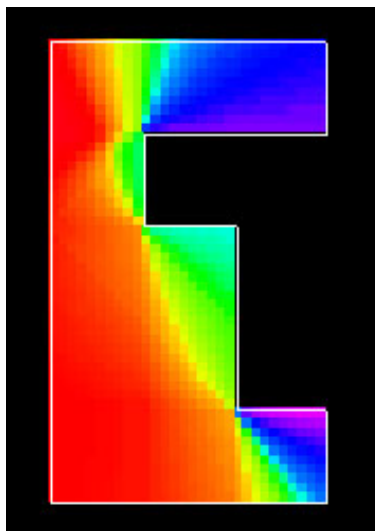

visual graph analysis (VGA)

ภาพที่ 2.22 การวิเคราะห์ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ด้วยโปรแกรม Visual Graph Analysis(VGA) เปรียบเทียบการเขียนด้วยมือและใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์(ที่มา : Space Syntax Laboratory, 2006)

จากกรณีศึกษาโดยผ่านงานวิจัยของ Space Syntax Laboratory หลายชิ้นได้ยืนยันว่า พื้นที่ที่มีศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงสูง เชื้อให้เกิดกิจกรรมการเข้าใช้พื้นที่อย่างหลากหลายรูปแบบ หลากหลายเวลาโดยกลุ่มคนที่หลากหลายประเภทดังนั้นการวิเคราะห์ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงด้วยวิธีทางคอมพิวเตอร์ Visual Graph Analysis(VGA) จึงมีความแม่นยำ อีกทั้งให้ค่าสีที่ละเอียดทำให้ทราบถึงความแตกต่างระหว่างพื้นที่ได้อย่างชัดเจนและเข้าใจได้ง่าย ซึ่งสามารถวิเคราะห์ถึงศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึง แสดงลักษณะปัญหา และสภาวะคุกคามที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และยังสามารถทำนายผลที่เกิดขึ้นจากการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ในการใช้และสัมพันธ์กันของพื้นที่ได้

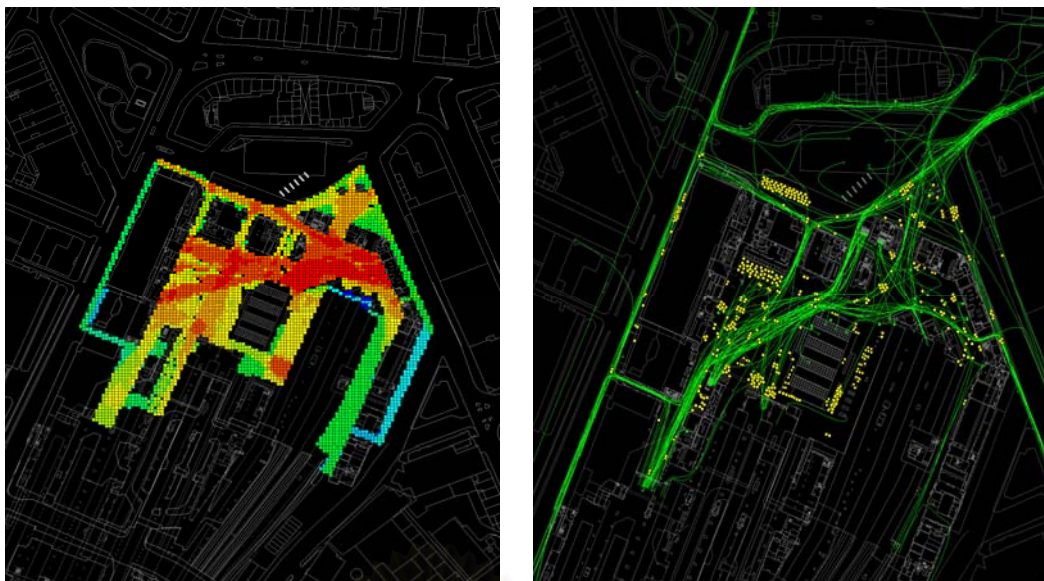
ภาพที่ 2.23 แสดงเฉียดสีของพื้นที่ผ่านการวิเคราะห์ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ด้วยโปรแกรมทางคอมพิวเตอร์ Visual Graph Analysis(VGA) โดยแสดงค่าสีตามวรรณะสีรุ้ง
(ที่มา : Space Syntax Laboratory, 2006)

การวิเคราะห์พื้นที่ด้วยวิธี Isovists field

การศึกษาด้วยวิธี Isovists field สามารถแสดงได้ด้วยวิธีการเขียนด้วยมือและการเขียนด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ Visual Graph Analysis(VGA) การวิเคราะห์ Isovists Analysis เป็นที่นิยมใช้วิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาพื้นที่บริเวณเชิงสะพานพระราม 8 ฝั่งธนบุรี เพื่อการฟื้นฟูบูรณะ

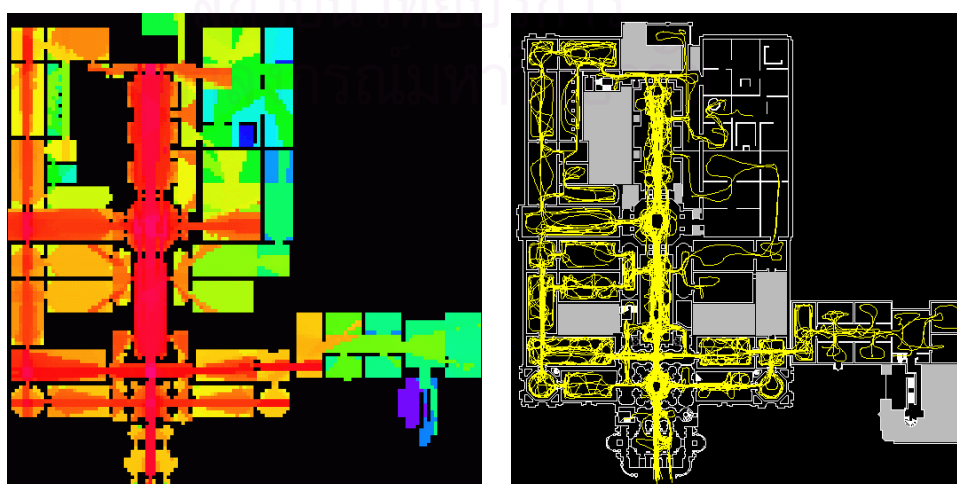
การศึกษาพฤติกรรมของคนเดินเท้าต่อการสร้างมุมมองและการเข้าถึงพื้นที่ต่อเนื่อง การศึกษานี้ใช้โปรแกรม Isovists Analysis เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่าพฤติกรรมของคนเดินเท้า ได้รับอิทธิพลจากการเชื่อมโยงพื้นที่และการมองเห็นพื้นที่ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึง พฤติกรรมการใช้พื้นที่ของคนได้รับอิทธิพลมาจากสภาพทางกายภาพของสิ่งแวดล้อมของพื้นที่นั้นๆ ไม่ว่าจะเป็น รูปร่างและขนาดของพื้นที่ที่มีความเชื่อมต่อกัน มีผลต่อการเข้าใช้พื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งพื้นที่ที่มีศักยภาพในการมองเห็นที่กว้างไกลให้ความรู้สึกที่สบายตา ไม่อึดอัด และเชื่อมต่อกันที่ดีของพื้นที่จะได้รับความสนใจในการเข้าใช้จากคนเดินเท้ามากกว่าพื้นที่ที่มีพื้นที่ที่แคบอึดอัด ซึ่งในการรับรู้สภาพพื้นที่ในการมองเห็นของแต่ละบุคคลมีความเหมือนและแตกต่างกันไปตามจุดที่ยืน ซึ่งพฤติกรรมของคนที่แสดงออกและการใช้พื้นที่ของคน มีผลมาจากการมองเห็นศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงและความเชื่อมโยงที่ติดต่อกันกับพื้นที่นั้นๆ ซึ่งพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของคนสอดคล้องกับผลที่ได้จากการวิเคราะห์ของโปรแกรม ซึ่งสามารถยืนยันได้ว่าทฤษฎีนี้เป็นจริงเชื่อถือได้

1) สถานีรถไฟวิกตอเรีย ลอนดอน อังกฤษ(Victoria Terminus, London, England) เป็นการศึกษาพื้นที่สถานีรถไฟด้วยวิธีการวิเคราะห์ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึง (Isovists field) ด้วยโปรแกรมทางคอมพิวเตอร์ Visual Graph Analysis(VGA) และการสำรวจพื้นที่ด้วยการบันทึกปริมาณการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่สถานีรถไฟวิกตอเรีย ผลปรากฏว่าพื้นที่ที่มีศักยภาพในการมองเห็นสูงจะมีปริมาณการใช้พื้นที่รวมทั้งการสัญจรผ่านที่มีปริมาณสูง ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ควบคู่ไปกับรูปแบบของการสัญจรของคนเดินเท้าได้ผลเช่นเดียวกัน ซึ่งให้เห็นว่าโปรแกรมทางคอมพิวเตอร์ Visual Graph Analysis(VGA) มีความแม่นยำต่อการวิเคราะห์หารูปแบบของพื้นที่ว่างซึ่งมีศักยภาพเชื่อมต่อการเข้าใช้พื้นที่ของคนในพื้นที่ได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด

ภาพที่ 2.24 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ด้วยโปรแกรมทางคอมพิวเตอร์ Visual Graph Analysis(VGA) และแสดงรูปแบบการเลือกเส้นทางการสัญจรของคนเดินเท้า (Observation on Moving and Static Activity) (ที่มา : Space Syntax Laboratory 2548)

2) พิพิธภัณฑ์ศิลปะบริเตน ลอนดอนอังกฤษ (Tate Britain Museum, London, England) เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์พื้นที่ของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ บริเตน การศึกษาการเข้าใช้พื้นที่ว่างภายในอาคารของคนเดินเท้า โดยการบันทึกรูปแบบของคนเดินเท้า และการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมทางคอมพิวเตอร์ Visual Graph Analysis(VGA) มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับผลสำรวจการสัญจรของคนภายในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเห็นว่าพื้นที่ที่มีศักยภาพในการมองเห็นสูงจะมีปริมาณการเข้าใช้สูงตามไปด้วยพบว่าพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเข้าถึงสูง โปรแกรมทางคอมพิวเตอร์ Visual Graph Analysis(VGA) จะให้ค่าที่เป็นสีแดงและพื้นที่ที่มีค่าในการมองเห็นต่ำ จะให้ค่าสีที่อ่อนลงตามลำดับ ซึ่งในการวิเคราะห์การเข้าถึงและศักยภาพนี้เองทางพิพิธภัณฑ์สามารถที่จะกำหนดและวางภาพหรืองานปฏิมากรรมในพื้นที่ที่เหมาะสมได้

ภาพที่ 2.25 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ด้วยโปรแกรมทางคอมพิวเตอร์ Visual Graph Analysis(VGA) และแสดงรูปแบบการเลือกเส้นทางการสัญจรของคนเดินเท้า (Observation on Moving and Static Activity) กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ศิลปะบริเตน ลอนดอนอังกฤษ(ที่มา : Space Syntax Laboratory, 2006)

ในการทำงานเดียวกันถ้ามีการวิเคราะห์นั้นมาใช้กับพื้นที่เมืองจะสามารถวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ในการมองเห็นที่จะมีความสัมพันธ์กับปริมาณการเดินทางของคนทำให้การฟื้นฟูบูรณะเมืองมีทิศทางในการดำเนินการและออกแบบที่ถูกต้องและเหมาะสมกับพื้นที่

2.2.3 มิติทางสังคมและเศรษฐกิจ (Socio-Economic Dimension)

แนวคิดการสร้างสังคมเมือง

S.Lenard และ H.Lennard (1995: 231-232) ได้กำหนดแนวทางในการฟื้นฟูบูรณะศูนย์กลางของเมือง เพื่อให้เมืองน่าอยู่ ดังนี้

- 1) ไม่ส่งเสริมการพัฒนาในย่านรอบนอกของเมือง ควรให้ความสำคัญกับการก่อสร้างเพื่อเติมเต็มภายในเมือง ควรกำหนดความสูงของอาคารในเมืองขนาดเล็กและพื้นที่ส่วนใหญ่ในเมืองขนาดใหญ่ ความสูงของอาคารไม่ควรเกิน 5-6 ชั้น
- 2) พัฒนาแนวทาง (guideline) ในการออกแบบสถาปัตยกรรมที่จะช่วยส่งเสริมเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมใหม่ที่ประชาชนเห็นว่าเหมาะสมกับเมือง
- 3) กำหนดการใช้งานแบบผสม (mixed use) ของร้านค้า และอาคารที่พักอาศัย
- 4) จัดสร้างร้านค้าและบริการที่สำคัญให้อยู่ในระยะที่เดินถึงได้สำหรับประชาชนที่จะเดินทางกลับศูนย์กลางของเมือง
- 5) สร้างกิจกรรมใหม่ๆที่จะทำให้ผู้คนในเมืองและนอกเมืองสามารถพบปะสังสรรค์กันได้
- 6) กำหนดและรักษาลักษณะเด่นของสังคมที่มีอยู่ (social landmark) เช่น ร้านกาแฟ ไปรษณีย์ เพื่อให้เป็นสถานที่พบปะของคนในชุมชน
- 7) กำหนดสถานที่ที่ประชาชนเห็นว่าเป็นหัวใจสำคัญของชุมชน และปรับปรุงทางเดินเท้าหลักเชื่อมต่อกับศูนย์กลางและส่วนอื่นๆของเมือง
- 8) พัฒนาแนวทาง (guideline) ของการออกแบบพื้นที่ว่างสาธารณะ (public space) เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์พื้นที่ว่างของชุมชนที่ประชาชนเห็นสมควรโดยให้สามารถเข้าถึงได้ง่าย และสามารถใช้งานได้หลากหลายจากคนหลายประเภท
- 9) สร้างโครงข่ายของระบบการคมนาคมที่ดี และระบบทางเดินเท้าและทางจักรยานทั่วเมือง และให้เชื่อมต่อกับย่านชานเมืองด้วย ออกแบบถนนใหม่ในศูนย์กลางของเมืองรวมทั้งถนนสายหลักต่างๆ เพื่อลดผลกระทบจากการจราจร
- 10) ทดแทนที่จอดรถบนดินด้วยที่จอดรถใต้ดิน และที่จอดรถในบล็อก (block) โดยสร้างที่จอดรถเดิมเป็นทางเดินเท้าหลักเพื่อเติมเต็มโครงสร้างของเมือง (city's fabric)

การสร้างชุมชนให้น่าอยู่ย่อมต้องมีการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ชุมชนในส่วนของที่เสื่อมโทรมหรือมีปัญหา และต้องทำนุบำรุงดูแลรักษาพื้นที่ สถานที่ที่มีคุณค่าทั้งด้านประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ เศรษฐกิจและสังคมให้คงอยู่กับชุมชน ทั้งนี้หลักการที่สำคัญของแนวคิดเมืองน่าอยู่ คือการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้การให้ความสำคัญกับพื้นที่ว่าง (open space) สถานที่สาธารณะ (public space) จะช่วยให้เมืองมีชีวิตชีวา และการให้ความสำคัญกับทางเท้าและระบบขนส่งมวลชนมากกว่าการใช้รถยนต์ส่วนตัว สามารถช่วยทำให้เมืองมีความปลอดภัย น่าอยู่มากขึ้น

Jacobs (1961) กล่าวว่าวิถีทางสังคมที่สมบูรณ์ของมนุษย์ คือการใช้ชีวิตอย่างอบอุ่นเคียงข้างกันริมบาทวิถีบนถนนสายต่างๆ ในเมืองใหญ่ที่ชาวเมืองทั้งหลายมีความคุ้นเคยมาหลายชั่วอายุคน

1) การฟื้นฟูบูรณะพื้นที่โดยการสร้างสังคมบนถนน

- ถนนและทางเท้าคือดัชนีชี้วัดคุณภาพของเมือง เมืองใดมีถนนและทางเท้าที่มีชีวิตชีวา แต่ในทางตรงกันข้าม เมืองที่มีถนนซึ่งเงียบเหงา จะรู้สึกน่าเบื่อและไม่ปลอดภัย
- การออกแบบถนนให้มีชีวิตชีวา ทำได้โดยการดึงดูดให้มีผู้คนเดินผ่านไปมา อยู่ตลอดเวลา เช่น มีร้านรวงที่หลากหลาย จำหน่ายสินค้าพิเศษให้บริการซึ่งที่อื่นๆไม่มี ถนนและทางเท้าที่มีผู้คนเดินผ่านจำนวนมากจะเกิดความน่าสนใจ เพราะผู้คนมักชอบดูผู้คนด้วยกัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงไม่ควรออกแบบถนนสายต่างๆให้มีลักษณะเหมือนกันไปหมด
- การออกแบบถนนให้มีความปลอดภัย จะต้องสร้าง แนวแสดงอาณาเขต ส่วนบุคคล ส่วนสาธารณะ ให้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด อาคารชั้นบนที่ชิดขอบทางเท้าก็ควรมีลักษณะ

ภาพที่ 2.26 แนวประตูที่เปิดเข้าหาถนน จะทำให้คนในบ้านสามารถวาดสายตาสอดส่องดูแลกันได้ตั้งแต่หัวถนนจรดปลายถนน(ที่มา : Jane Jacobs ,1961)

แนวประตูที่เปิดเข้าหาถนนเพื่อให้ผู้ที่อยู่อาศัยภายในอาคารวาดสายตาดูสิ่งที่เกิดขึ้นบนถนนได้มากที่สุด หนึ่งถนนที่ยาวเกินไป เช่น ถนนบางสายในนครนิวยอร์ก ยาวถึง 300 เมตร ก็ควรตัดลดลงครึ่งหนึ่งเพื่อสร้างเส้นทางลัดให้เดินสั้นลงและเพิ่มร้านหัวมุมถนนให้มากขึ้น ถนนซึ่งไม่ค่อยมีผู้คนผ่านหรือไม่มีสายตาคอยเฝ้าระวังมักจะกลายเป็นแหล่งอาชญากรรมของแก๊งวัยรุ่นและพวกมิจฉาชีพ

2) การฟื้นฟูบูรณะพื้นที่โดยการสร้างความหลากหลาย

- ในย่านใจกลางเมือง ควรใช้ที่ดินแบบผสมผสาน ทั้งที่อยู่อาศัย ที่ทำงาน ร้านค้า และแม้กระทั่งอุตสาหกรรมที่ปลอดภัยภาวะ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้คนผ่านไปผ่านมาจำนวนมากๆ ตลอดเวลา
- เพื่อความมีชีวิตชีวาและความหลากหลายในย่านใจกลางเมือง โดยเฉพาะเมืองใหญ่ จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างความหนาแน่นทั้งอาคารและผู้คน แต่มีใช้การสร้างความแออัด เจน เจคอบส์ เสนอว่า ความหนาแน่นในย่านใจกลางเมืองที่เหมาะสมไม่ควรน้อยกว่า 40 ครอบครัวต่อไร่ เพราะจะทำให้เกิดอาคารหลายๆ รูปแบบ เกิดบรรยากาศที่มีชีวิตชีวา ผู้คนก็จะได้พบปะและช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัย

ระบบเศรษฐกิจ (movement economic)

Jacobs (1961 อ้างถึงใน กำธร กุลชล, 2545) กล่าวว่า ถนนและทางเท้าคือดัชนีชี้วัดคุณภาพของเมือง เมืองใดที่มีถนนหรือทางเท้าที่มีชีวิตชีวา เมืองนั้นจะมีความน่าสนใจ แต่ทางตรงกันข้าม เมืองที่มีถนนที่เงียบเหงา จะรู้สึกน่าเบื่อหน่ายและไม่ปลอดภัย และเมืองมีคนเดินผ่านไปผ่านมาเป็นจำนวนมากในเมืองส่งผลให้รูปแบบเชิงเศรษฐกิจ การค้ามีศักยภาพที่ดี

Dantzig และ Saaty (2545) ได้อ้างถึงแนวคิดของ Jacobs ในเรื่องของการเดินเท้าในเมืองว่าจะทำให้พื้นที่โล่งว่างหรือพื้นที่สาธารณะเกิดความคึกคัก และเกิดกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งมีจุดมุ่งหมายถึงการยกระดับคุณภาพชีวิต การเดินเท้าในเมืองทำให้คนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทำให้สังคมอบอุ่นขึ้น ธุรกิจการค้าคึกคัก

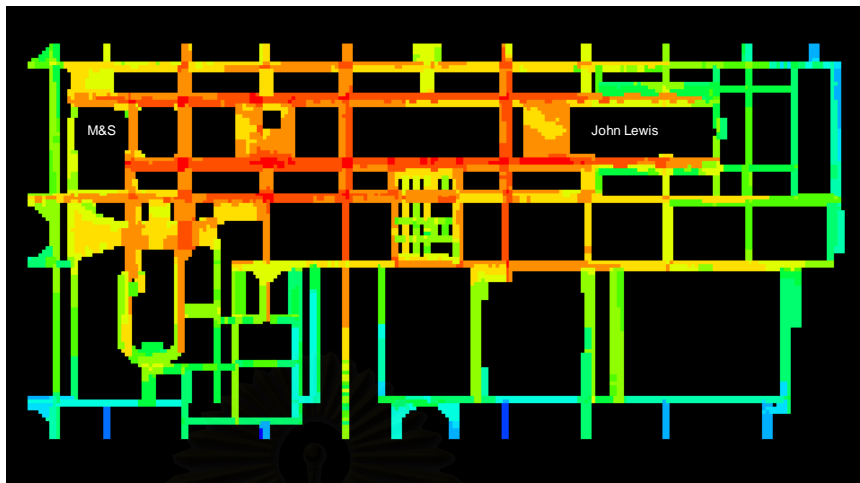
ไซตรี ภักดีสุขเจริญ (2550) กล่าวว่าเส้นทางอันหลากหลายในเมืองมีส่วนของการสัญจรที่ไม่เท่ากัน และสัดส่วนการสัญจรที่ไม่เท่ากันนี้เหนี่ยวนำให้เกิดประโยชน์การใช้ที่ดินที่แตกต่างกัน พื้นที่ที่มีการสัญจรที่คึกคักและหลากหลายจะส่งผลให้เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในเชิงเศรษฐกิจ

พื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์กรรมที่ดีต้องสามารถรองรับกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น และสอดคล้องกับลักษณะเศรษฐกิจและสังคมภายในพื้นที่นั้น จะสามารถบ่งชี้ถึงการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้ ในบริเวณที่มีคนเดินเท้าเป็นจำนวนมากจะทำให้พื้นที่เมืองในบริเวณนั้นเกิดความคึกคักและพัฒนาเป็นแหล่งการค้าที่สำคัญมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อาศัยประโยชน์จากคนเดินผ่าน เช่น ร้านขายสินค้า ร้านให้บริการต่างๆ ซึ่งจะต่างกับพื้นที่ที่เดินผ่านค่อนข้างบางตาพื้นที่บริเวณนั้นจะเงียบเหงาส่งผลต่อเศรษฐกิจในพื้นที่นั้นๆ

ระบบเศรษฐกิจกับ“ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึง”

พื้นที่ที่มีศักยภาพในการมองเห็นย่อมเอื้อให้เกิดกิจกรรมการเข้าใช้พื้นที่อย่างหลากหลาย จากความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้มีการใช้เทคนิคการวิเคราะห์ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงเพื่อฟื้นฟูบูรณะผังอาคารตลอดจนผังชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากการวิเคราะห์ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงสามารถระบุหรือทำนายลักษณะพื้นที่ที่สัมพันธ์กับคุณภาพของการใช้อย่างมีประสิทธิภาพได้ นำมาซึ่งการวางผังใหม่ที่คำนึงถึงความสำคัญของแต่ละพื้นที่เช่น พื้นที่ที่มีศักยภาพในการมองเห็นย่อมเป็นพื้นที่สำหรับจัดให้เป็นพื้นที่ทางการค้า ซึ่งเป็นพื้นที่ที่คึกคักมีการสัญจรผ่านไปมาที่หลากหลาย พื้นที่ที่มีศักยภาพในการมองเห็นต่ำเป็นบริเวณของที่พักอาศัยเพราะเป็นบริเวณที่เงียบสงบ นำพักอาศัย

ห้างสรรพสินค้าเซลฟริชเจตส์ ลอนดอน อังกฤษ (Selfridges, London, England) ได้ทำการวิเคราะห์ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงมาออกแบบผังอาคารใหม่จากเดิม แล้วนำไปทำการวิเคราะห์ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงเพื่อตรวจสอบศักยภาพในการมองเห็นของพื้นที่ภายในอาคารเพื่อตรวจสอบผังที่ออกแบบมาใหม่

ภาพที่ 2.27 แสดงเจ็ดสีของศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ผังอาคารของห้างสรรพสินค้าเซลฟริชเจตส์
กรณีศึกษาห้างสรรพสินค้าเซลฟริชเจตส์ ลอนดอน อังกฤษ (ที่มา : Space Syntax Laboratory, 2006)

สรุปแนวคิดในการฟื้นฟูบูรณะเมือง

มิติทางจินตภาพ

Kevin Lynch (1959) ได้นำเสนอทฤษฎีจินตภาพ ซึ่งช่วยในการศึกษาลักษณะเฉพาะของเมือง มีประโยชน์ต่อการศึกษารเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองต่างๆ และมีความสำคัญต่อการศึกษาด้านจิตภาพของเมือง ซึ่งการฟื้นฟูบูรณะเมืองจำเป็นต้องมีการสร้างองค์ประกอบของเมืองทางจินตภาพ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมของเมืองที่เป็นระเบียบเรียบร้อยช่วยให้เกิดจินตภาพ (Image ability) ที่ชัดเจนและเข้าใจได้ง่าย โดยคำนึงถึงการเกิดจินตภาพที่คนส่วนใหญ่ยึดถือเป็นจินตภาพร่วมกันได้

Gordon Cullen(1961) ได้ใช้แนวคิดด้านการสร้างภูมิทัศน์เมือง สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสายตากับสภาพแวดล้อมของเมือง ซึ่งส่งผลให้เกิดการจัดระเบียบบนถนนและทางเท้า และวิเคราะห์ปัจจัยในตัวของผู้คนและปัจจัยด้านกายภาพ Spreiregen Paul (1965) และ Worskett (1969) ยังกล่าวถึงการสร้างและส่งเสริมเอกลักษณ์ของเมือง ซึ่งนำมาช่วยในการฟื้นฟูบูรณะเมืองได้อย่างเหมาะสมและเข้ากับบริบทเดิมของพื้นที่

การฟื้นฟูบูรณะพื้นที่จึงจำเป็นต้องสร้างองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ เส้นทาง ขอบเขต ศูนย์รวมกิจกรรม ย่าน ภูมิสัญลักษณ์ ที่สามารถฟื้นฟูจินตภาพของพื้นที่ ให้เอกลักษณ์เดิมที่มีอยู่เด่นชัดขึ้น รวมทั้งสร้างเอกลักษณ์ใหม่ที่เหมาะสมกับพื้นที่เดิม

มิติทางกายภาพ

Trancik Roger(1986) กล่าวถึงทฤษฎีแผนภาพและพื้นที่ ซึ่งมีความสำคัญกับการฟื้นฟูบูรณะ ช่วยพิจารณารูปแบบการกระจายตัวของเนื้อเมือง จะทำให้เห็นการกระจายตัวของเมือง กลุ่มย่านต่างๆเห็นถึงความหนาแน่นของเมืองจะช่วยให้เข้าใจลักษณะทางกายภาพของเมือง ความสำคัญของพื้นที่ ช่วยให้เข้าใจแนวโน้มในการขยายตัวของพื้นที่ฟื้นฟูบูรณะเมืองที่จะเกิดขึ้นมาใหม่ในอนาคตได้ การฟื้นฟูบูรณะเมืองต้องใช้ทฤษฎีแผนภาพและพื้นที่เพื่อทำการพัฒนาพื้นที่ให้มีสัดส่วนของส่วนที่บิและส่วนโปร่งให้มีความสัมพันธ์กัน ทำให้เมืองมีความหนาแน่นของเนื้อเมืองที่เหมาะสมกว่าที่เคยเป็นอยู่ ทำให้สภาพของเมือง คุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ดีขึ้น และได้กล่าวถึงทฤษฎีการเชื่อมโยงซึ่งตรงกับ สรายุทธ ทรัพย์สุข(2548) ซึ่งในการฟื้นฟูบูรณะชุมชนจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงสภาพของเครือข่ายความเชื่อมโยงของระบบที่ว่างของชุมชนเดิม ว่ามีโครงสร้างอย่างไรมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใดเพื่อนำมาออกแบบโครงสร้างที่จะทำการฟื้นฟูบูรณะระบบการสัญจรภายในชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับระบบโครงสร้างของเมืองได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่

Michael Benedikt(1979) และ Turner and Penn (1999) กล่าวถึงแนวความคิดของการสร้างมุมมองและการเข้าถึงพื้นที่ต่อเนื่อง โดยกล่าวถึงพื้นที่ ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึงของพื้นที่เมืองที่แตกต่างหลากหลาย จึงมีความสัมพันธ์ต่อการใช้พื้นที่ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการอธิบายพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพของการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมือง เพื่อใช้ในการฟื้นฟูบูรณะเมืองให้ใช้พื้นที่ได้อย่างเหมาะสม และมีศักยภาพ โดยการวิเคราะห์นี้มาใช้กับพื้นที่เมืองจะสามารถวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ในการมองเห็นที่จะมีความสัมพันธ์กับปริมาณการเดินทางของคนทำให้การฟื้นฟูบูรณะเมืองมีทิศทางในการดำเนินการและออกแบบที่ถูกต้องและเหมาะสมกับพื้นที่

มิติทางสังคมและเศรษฐกิจ

แนวความคิดเมืองน่าอยู่ ซึ่งลักษณะหลายประการของเมืองน่าอยู่มีความสอดคล้องกับแนวความคิด การฟื้นฟูบูรณะเมือง โดยเฉพาะลักษณะทางกายภาพ เช่น การมีสภาพแวดล้อมที่ดี การมีระบบเศรษฐกิจที่หลากหลาย การพัฒนาไปอย่างกลมกลืน Suzanne Lenard และ Henry Lennard (1995) ยังได้นำเสนอแนวความคิดที่ทำให้เมืองน่าอยู่ต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ชุมชนในส่วนที่เสื่อมโทรมหรือมีปัญหา และต้องทำนุบำรุงดูแลรักษาพื้นที่ สถานที่ที่มีคุณค่าทั้งด้านประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ เศรษฐกิจและสังคมให้คงอยู่กับชุมชน ทั้งนี้หลักการที่สำคัญของแนวคิดเมืองน่าอยู่ คือการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้การให้ความสำคัญกับพื้นที่ว่าง สถานที่สาธารณะจะช่วยให้เมืองมีชีวิตชีวา

Jane Jacobs กล่าวถึงวิถีทางสังคมที่สมบูรณ์ของมนุษย์ คือการใช้ชีวิตอย่างอบอุ่นข้างเคียงกันริมหาดวิถึบนถนนสายต่างๆ โดยการสร้างสังคมบนท้องถนน โดยถนนให้มีชีวิตชีวา ทำได้โดยการดึงดูดให้มีผู้คนเดินผ่านไปมาอยู่ตลอดเวลา และออกแบบถนนให้มีความปลอดภัย

และยังกล่าวถึง การสร้างความหลากหลาย ซึ่งความมีชีวิตชีวาและความหลากหลายในย่านใจกลางเมือง โดยเฉพาะเมืองใหญ่ จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างความหนาแน่นทั้งอาคารและผู้คน เพราะจะทำให้เกิดอาคารหลายๆรูปแบบ เกิดบรรยากาศที่มีชีวิตชีวา ผู้คนก็จะได้พบปะสังสรรค์และช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัย

นักวิชาการหลายคน ได้แก่ Jane Jacobs, Dantzig และ Saaty, ไชศรี ภักดิ์สุขเจริญ กล่าวถึง เมืองที่มีถนนหรือทางเท้าที่มีชีวิตชีวา พื้นที่โล่งว่างหรือพื้นที่สาธารณะที่มีความคึกคัก และ กิจกรรมที่หลากหลาย สัดส่วนของการสัญจรที่ไม่เท่ากันและสัดส่วนการสัญจรที่ไม่เท่ากันจะช่วยเหนี่ยวนำให้เกิดประโยชน์การใช้ที่ดินที่แตกต่างกัน เมืองมีคนเดินผ่านไปผ่านมาเป็นจำนวนมากในเมืองส่งผลให้รูปแบบเชิงเศรษฐกิจ การค้ามีศักยภาพในพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์กรรมที่ดีต้องสามารถรองรับกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นและสอดคล้องกับลักษณะเศรษฐกิจและสังคมภายในพื้นที่นั้น จะสามารถบ่งชี้ถึงการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้ ซึ่งการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ต้องคำนึงถึง "ระบบเศรษฐกิจสัญจร" โดยการวางแผนการใช้ประโยชน์อาคารเชิงพาณิชย์กรรมบนถนนสายหลัก และการใช้ประโยชน์เป็นที่พักอาศัยบนถนนสายย่อยเพื่อให้เหมาะสมกับการใช้พื้นที่ของเมืองที่มีลักษณะความสำคัญในแต่ละพื้นที่ที่ต่างกัน

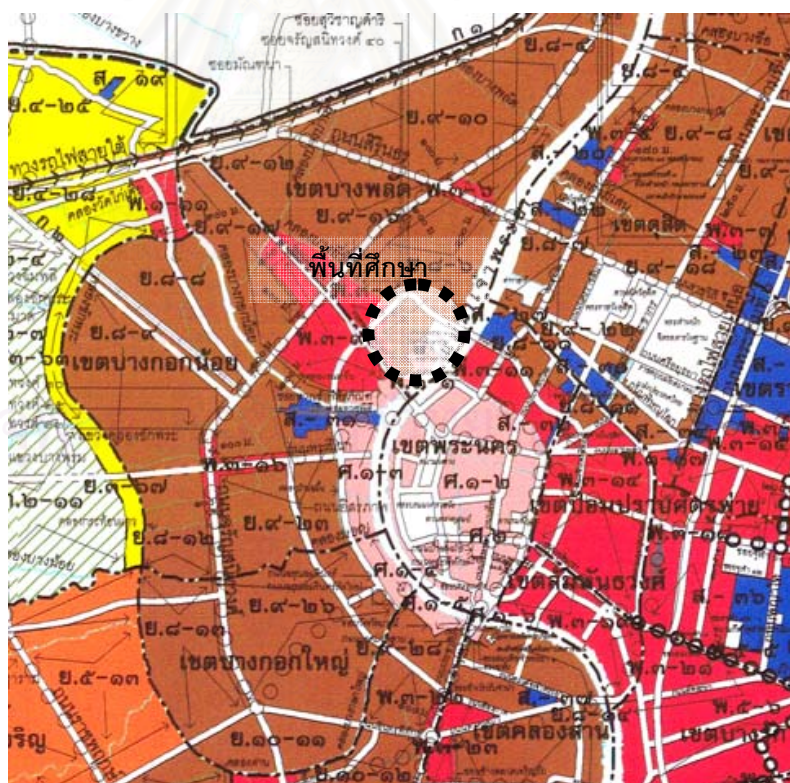
2.3 มาตรการและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูบูรณะ

2.3.1 กฎหมายผังเมือง

ตามผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร กฎกระทรวงฉบับที่ 414 (พ.ศ. 2549) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 กำหนดให้พื้นที่โครงการอยู่ในพื้นที่สีน้ำตาล ซึ่งหมายถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นที่พักอาศัยหนาแน่นมาก ซึ่งห้ามการใช้พื้นที่เพื่อการทำกิจการประเภทโรงงานตามกฎหมายโรงงาน เว้นแต่โรงงานตามประเภท ชนิด และจำพวกที่กำหนดไว้ตามบัญชีท้ายกฎกระทรวง โดยมีพื้นที่ประกอบการไม่เกิน 100 ตารางเมตร ห้ามการเก็บน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อการจำหน่าย ห้ามใช้เป็นสถานที่เก็บสินค้าซึ่งใช้เป็นที่พักหรือขนถ่ายสินค้าหรือสิ่งของเพื่อประโยชน์ทางการค้าหรืออุตสาหกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณริมคลองมีกรกำหนดให้มี ที่ว่างตามแนวขนานริมฝั่งคลองไม่น้อยกว่า 3 เมตร เว้นแต่เป็นการก่อสร้างเพื่อการคมนาคมทางน้ำ การสาธารณูปโภค เชื้อเพลิง หรือกำแพง

ในเรื่องของที่ว่างเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมริมแม่น้ำและลำคลอง มีการกำหนดมาตรฐานการควบคุมการก่อสร้างอาคารริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองฟาก โดยมีหลักการ ดังนี้

- 1) ภายในระยะ 15 เมตร จากริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองฟาก ให้ก่อสร้างอาคารที่มีความสูงไม่เกิน 8 เมตร ทั้งนี้ต้องห่างจากริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาไม่น้อยกว่า 3 เมตร ซึ่ง มิใช่ห้องแถวหรือตึกแถว
- 2) ภายในระยะ 15 เมตรขึ้นไป แต่ไม่เกิน 45 เมตร จากริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองฟากให้ก่อสร้างอาคารที่มีความสูงไม่เกิน 16 เมตร

แผนที่ 2.5 ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2549

(ที่มา : กรุงเทพมหานคร, 2549)

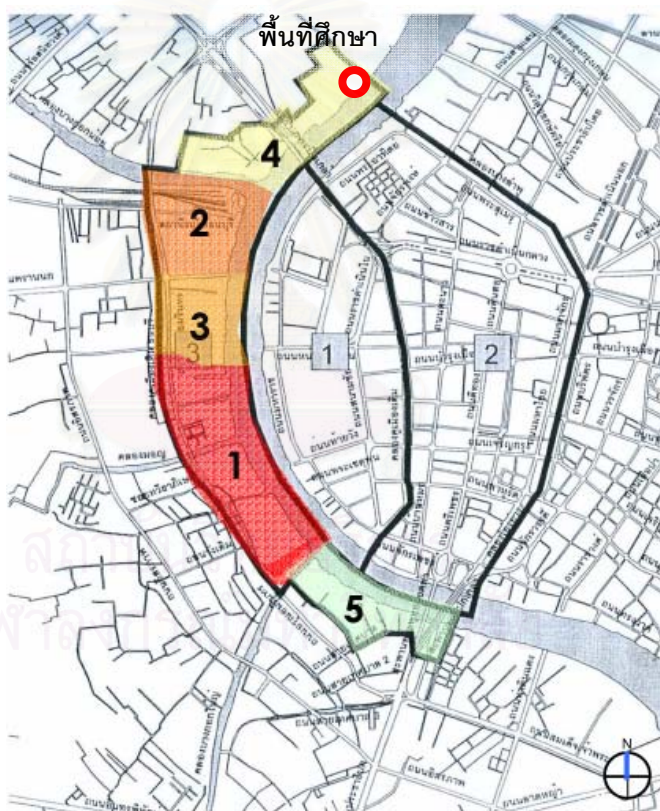
2.3.2 พระราชบัญญัติรักษาคลอง ร.ศ.121

มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการดูแลคลองเก่าที่มีอยู่แล้ว ในบริเวณพื้นที่ คือคลองบางยี่ขันที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน และคลองที่จะขุดขึ้นมาใหม่ให้เรียบร้อย ไม่ให้มีเศษขยะทิ้งลงในคลอง เพื่อป้องกันการตื้นเขิน ป้องกันมลพิษทางน้ำ และรักษาทัศนียภาพของคลอง แนวทางการฟื้นฟูบูรณะจึงมีส่วนที่ต้องการการบูรณะฟื้นฟูตลอดจนสร้างทัศนียภาพที่สวยงามให้แก่คลองในพื้นที่

2.3.3 ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรืออาคารบางประเภท ภายในบริเวณฝั่งธนบุรี ตรงข้ามกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2539

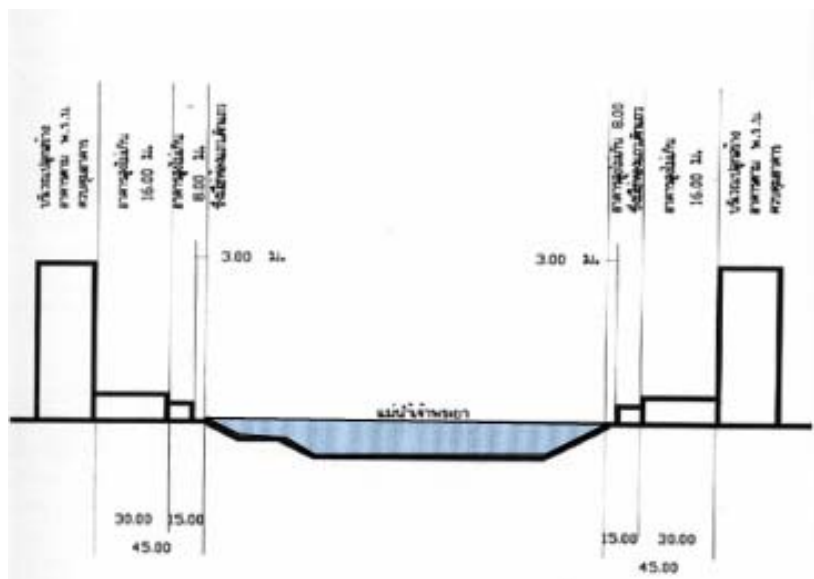
- บริเวณพื้นที่ศึกษาอยู่ในบริเวณฝั่งธนบุรี บางส่วนอยู่ในเขตพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และบริเวณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อยู่ในบริเวณที่ 4 ซึ่งมีสาระสำคัญคือ ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารบางชนิดรวม 17 ประเภท ทั้งนี้รวมถึงห้ามก่อสร้างอาคารที่สูงเกินกว่า 16 เมตรด้วย

- กำหนดมาตรการควบคุมความสูงเพื่อมิให้บดบังทัศนียภาพห้ามก่อสร้างอาคารหรือดัดแปลงอาคารในบริเวณที่ 4 ห้ามสร้างสูงเกิน 70 เมตร

แผนที่ 2.6 แผนที่ทำยข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2539

(ที่มา : กรุงเทพมหานคร,2549)

ภาพที่ 2.28 แนวร่นอาคารริมแม่น้ำเจ้าพระยาตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร

(ที่มา : กรุงเทพมหานคร, 2535)

- กำหนดควบคุมอาคารทั้ง 2 ฝั่งริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองฝั่ง เพื่อมิให้เป็นการทำลายสภาพสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ของริมแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อประโยชน์แห่งการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง สถาปัตยกรรม และความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม กำหนดให้ห้ามก่อสร้างอาคารหรือดัดแปลงอาคารในระยะ 45 เมตร จากฝั่งริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้ง 2 ฝั่งเว้นแต่

- 1) ภายในระยะ 3 เมตรให้ก่อสร้างเขื่อน อุโมงค์ สะพาน ทางหรือท่อระบายน้ำ รั้วกำแพง หรือประตู
- 2) ภายในระยะ 3-15 เมตรให้ก่อสร้างอาคารที่มีความสูงไม่เกิน 8 เมตรซึ่งมีใช้ห้องแถวหรือตึกแถว
- 3) ภายในระยะ 15-45 เมตรให้ก่อสร้างอาคารที่มีความสูงไม่เกิน 16 เมตร

2.4 โครงการและแผนงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

2.4.1 แผนงานด้านการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ เมืองเก่า

แผนงานด้านการอนุรักษ์และพัฒนาที่เกี่ยวข้องพื้นที่ศึกษาได้ แก่แผนแม่บทโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ที่คณะรัฐมนตรีได้รับความเห็นชอบแล้ว ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ซึ่งตั้งขึ้นภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2541 ขอบเขตโครงการของกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งตะวันตกสิ้นสุดที่คลองบางยี่ขันซึ่งอยู่ด้านทิศใต้ของโครงการ

แผนงานที่จะทำในพื้นที่ด้านทิศใต้ของโครงการ คือ แผนงานการใช้ที่ดินริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งจะทำการปรับปรุงสภาพแวดล้อมจัดระเบียบกลุ่มอาคารที่ปลูกสร้างริมแม่น้ำเจ้าพระยา และส่งเสริมให้มีพื้นที่เปิดโล่งหน้าอาคาร เพื่อเปิดมุมมองเข้าสู่อาคารที่มีคุณค่าบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาตลอดแนวจากคลองบางยี่ขันถึงวัดอนงคาราม ซึ่งในแผนงานนี้ แผนแม่บทได้ตั้ง “โครงการปรับปรุงพื้นที่ต่อเนื่องบริเวณวัดบางยี่ขัน วัดดาวดึงษาราม วัดจตุรมิตรประดิษฐาราม วัดพระยาศิริโอยสวรรค์ และ โรงเรียนอินทราชัย” ไว้ในแผนแม่บทด้วย

บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในมีการปรับเส้นทางจราจรให้มีรถวิ่งในบริเวณน้อยลง พร้อมทั้งกำหนดจุดจอดรถใหญ่ให้เหมาะสมซึ่งบางจุดอยู่ทางด้านฝั่งธนบุรี และมีโครงการทางเดินเท้าและทางสำหรับจักรยานสำหรับกรุงรัตนโกสินทร์

อย่างไรก็ดี แผนแม่บทนี้มีส่วนที่ระบุเข้ามาถึงพื้นที่ของโครงการสวนเฉลิมพระเกียรติ ร.8 และพื้นที่สาธารณะเชิงสะพานพระราม 8 คือ พื้นที่นี้อยู่ใน "พื้นที่ต่อเนื่อง" ซึ่งอยู่ในเขตควบคุมความสูงอาคาร ตามแผนแม่บทสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์เมือง ที่จุดพื้นที่โครงการอยู่ในเขตกำหนดให้ก่อสร้างอาคารสูงไม่เกิน 23 เมตร

2.4.2 โครงการก่อสร้างเขื่อนริมแม่น้ำเจ้าพระยา ลานริมน้ำ บริเวณสะพานพระราม 8 ฝั่ง

ธนบุรี

สืบเนื่องจากการก่อสร้างสะพานพระราม 8 ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อเชื่อมต่อดอนวิสุทธิกษัตริย์กับถนนอรุณอมรินทร์ อันเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพระราชดำริเพื่อบรรเทาการจลาจลภายในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ให้ระบายออกสู่ย่านธนบุรีให้สะดวกรวดเร็วขึ้น ทำให้มีความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณต่อเนื่องกับพื้นที่ได้สะพานให้เป็นพื้นที่ที่ประชาชนจะเข้ามาใช้เพื่อการพักผ่อนได้ นอกจากนี้พื้นที่โครงการแห่งนี้ก็เป็นพื้นที่ที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่ดีในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ การเป็นพื้นที่ติดแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของกรุงเทพฯ ให้ข้อดีทั้งในด้านบรรยากาศ อากาศ และมุมมองทางภูมิทัศน์ และจากพื้นที่โครงการสามารถมองเห็นสิ่งก่อสร้างสำคัญทางประวัติศาสตร์หลายแห่งของกรุงรัตนโกสินทร์ได้ เช่น ป้อมพระสุเมรุ วังบางขุนพรหม ยอดอาคารโดมของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สะพานพระปิ่นเกล้า ฯลฯ นอกจากนี้แล้วภายในพื้นที่เองก็มีประวัติที่น่าสนใจในการเป็นโรงงานอุตสาหกรรมแห่งแรก ๆ ของกรุงรัตนโกสินทร์ และเป็นมุมมองสำคัญแห่งใหม่ของการสัญจรในแม่น้ำเจ้าพระยา รวมทั้งการสัญจรบนสะพานพระราม 8 ด้วย ซึ่งต้องถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในตัวเองค่อนข้างสูง กรุงเทพมหานครจึงได้มีโครงการก่อสร้างสวนเฉลิมพระเกียรติรัชกาลที่ 8 ในพื้นที่ริมแม่น้ำบริเวณฝั่งธนบุรี เพื่อถวายเป็นราชสักการะต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 ในราชวงศ์จักรี ตลอดจนเพื่อเป็นสวนสาธารณะสำหรับการพักผ่อนของประชาชนทั่วไป

ดังนั้นโดยสรุปแล้วโครงการนี้มีวัตถุประสงค์หลักๆ ของโครงการ ดังนี้

1.1.1 เพื่อพัฒนาที่ดินริมแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณพื้นที่เวนคืนได้สะพานพระรามที่ 8 และพื้นที่โรงงานสุราบางยี่ขันเดิมให้เป็นสวนสาธารณะเพื่อการพักผ่อนของประชาชน โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมเดิมและศักยภาพที่มีอยู่ของพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ต่อลักษณะกิจกรรมของสวน

1.1.2 เพื่อพัฒนาให้เป็นภูมิทัศน์ที่ดี สำหรับผู้ที่สัญจรผ่านไปมาในแม่น้ำเจ้าพระยาและสะพานพระราม 8

1.1.3 เพื่อเป็นราชสักการะต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

แผนที่ 2.7 ผังแนวทางการก่อสร้างเชื่อมริมแม่น้ำเจ้าพระยา ลานริมน้ำ บริเวณสะพานพระราม 8 ฝั่งธนบุรี
(ที่มา : ศูนย์บริการวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2548)

การฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ต้องคำนึงถึงรูปแบบของพื้นที่สาธารณะที่มีอยู่เดิมเพื่อผสมผสานเข้ากับระบบของเมืองโดยรอบ เพื่อให้คนในพื้นที่สามารถเข้าใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม

2.4.3 โครงการรถไฟฟ้าสายสีแดง ส่วนต่อขยาย

โครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่ ที่มีผลต่อพื้นที่ศึกษา ได้แก่โครงการรถไฟฟ้าใต้ดินสายสีแดง (โฮปเวลล์) ซึ่งตามแผนแม่บทพบว่าเป็นในส่วนของโครงการต่อขยาย โดยจะผ่านทางด้านทิศเหนือของพื้นที่ถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า แนวเส้นทางรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนที่ได้ดำเนินการพัฒนาจากแนวเส้นทางตามแผนแม่บทรายละเอียดของแนวเส้นทางต่างๆ และรูปแบบการสร้าง (ยกระดับหรือใต้ดิน) ได้อธิบายไว้ดังต่อไปนี้

สายสีแดง รวมระยะทางประมาณ 430 กม (ยกระดับ 33.00 กม. และอุโมงค์ 10.00 กม)

- R-1ส่วนต่อขยายด้านทิศตะวันตก (ยกระดับ 9.00 กม.และอุโมงค์ 5.00 กม.) จากยมราชถึงถนนวงแหวนรอบนอก
 - R-2 ส่วนต่อขยายด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ (ยกระดับ12.50 กม.จากหัวลำโพงถึงถนนวงแหวนรอบนอกที่บางขุนเทียนใหม่)
 - R-3ส่วนต่อขยายทิศตะวันออก(ยกระดับ12.30 กม.)จากหัวหมากถึงท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ
- แนวเส้นทางที่เปลี่ยนไปจากแผนแม่บท

สายสีแดง R-1 จากหลานหลวงถึงสถานีรถไฟธนบุรี(บางกอกน้อย)มีการเปลี่ยนแปลงแนวเส้นทางแสดงไว้ดังแผนที่2.8 เนื่องจากแนวเส้นทางเดิมต้องเจาะอุโมงค์ผ่านใต้วัดดุสิตาราม และถนนพระสุเมรุ ซึ่งจะมีสายสีส้มผ่านถนนนี้ด้วยจากการเปลี่ยนแปลงเส้นทางดังกล่าว ทำให้หลีกเลี่ยงไม่ให้ถูกโรงเรียนและวัดดุสิตาราม ความยาวเส้นทางสั้นลง ปริมาณผู้โดยสารมากขึ้น และการเวนคืนที่ดินและทรัพย์สินน้อยลง

โครงการรถไฟฟ้าสายสีแดง ส่วนต่อขยายเป็นโครงการที่มีผลกระทบต่อพื้นที่ศึกษา ทำให้มีการเดินทางที่สะดวกยิ่งขึ้น โดยจะนำคนเข้าสู่พื้นที่ได้เป็นอย่างดี การฟื้นฟูบูรณะต้องคำนึงถึงการเชื่อมต่อกับพื้นที่ของโครงการและการรองรับผู้คนที่มาจากบริเวณถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้าเข้าสู่ตัวพื้นที่ศึกษา

2.4.4 สถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนา

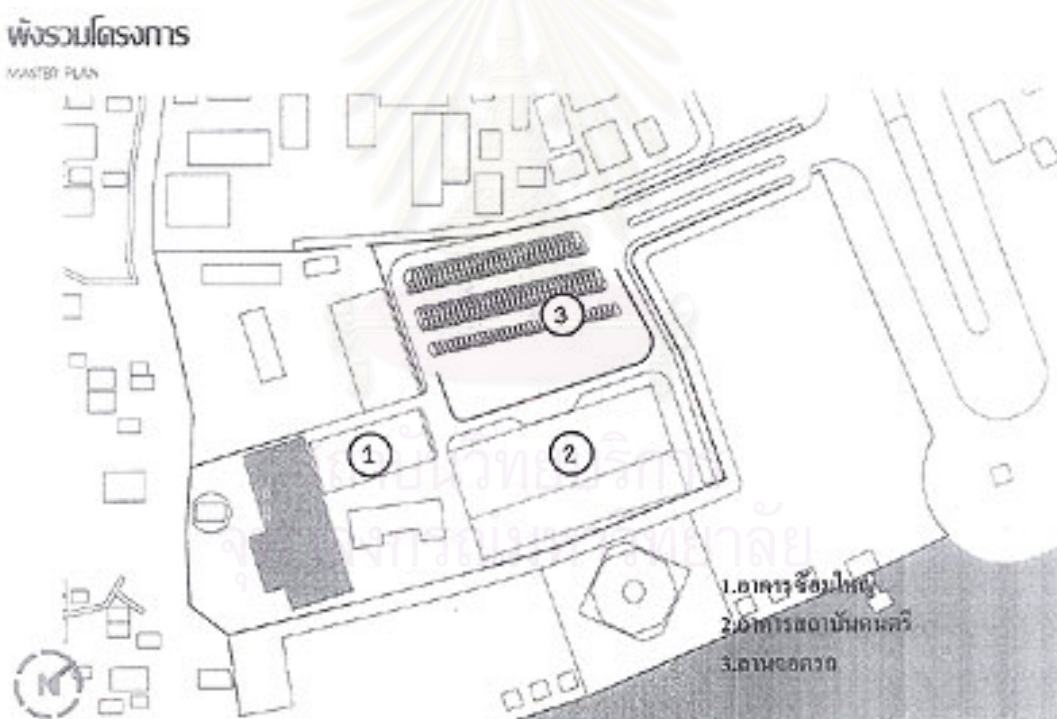
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้มีพระกรุณาธิคุณส่งเสริมและสนับสนุนดนตรีคลาสสิกในประเทศไทย ทั้งนักดนตรี และวงดนตรีตลอดมา ทรงก่อตั้ง ทุนส่งเสริมดนตรีคลาสสิก เพื่อพัฒนาศักยภาพวงการดนตรีคลาสสิกในประเทศไทย การจัดตั้งสถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนา ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างกระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) และมหาวิทยาลัยศิลปากร

สถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนา มีวัตถุประสงค์สำคัญ เป็นสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพและทักษะด้านดนตรีคลาสสิก สำหรับผู้มีความสามารถพิเศษและบุคคลทั่วไป ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา ตั้งแต่ระดับปฐมวัยต่อเนื่องจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับปริญญา รวมทั้งเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่เผยแพร่ดนตรีคลาสสิกสู่สาธารณชน ในลักษณะของการแสดงดนตรี การฝึกอบรม และกิจกรรมเสริมทักษะอื่นๆ เพื่อการบริการทางวิชาการแก่สังคม ตลอดจนการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม นอกจากนี้ สถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนายังทำหน้าที่ในการพัฒนามาตรฐาน และกำหนดหลักเกณฑ์การประเมินมาตรฐานความรู้

บทบาทของสถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนา มีส่วนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสาธารณชนได้อย่างชัดเจน ทางสถาบันจึงกำหนดปฏิทินกิจกรรมการแสดงดนตรีตลอดปี โดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมในลักษณะสาธารณกุศลเพื่อบริการบุคคลด้อยโอกาส เช่น เยาวชนด้อยโอกาส คนชรา ผู้ป่วย คนใน

ชุมชนแออัด เป็นต้น และเพื่อให้สถาบันสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง ทางสถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนา จะจัดตั้งวงดนตรีขนาดเล็ก (Chamber) และวงดุริยางค์ขนาดใหญ่ (Orchestra) เพื่อเปิดให้บริการด้วย ทั้งนี้ โดยแผนการดำเนินงานจัดการศึกษาในระยะแรก ปีการศึกษา 2551 สถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนาจะจัดการเรียน การสอนในระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น ในลักษณะเสริมทักษะด้านดนตรี ซึ่งเป็นการศึกษานอก ระบบ จะจัดการเรียนการสอนในช่วงเวลาเย็นวันจันทร์ถึงวันศุกร์ และวันสุดสัปดาห์ ในปีการศึกษา 2552 สถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนาจะขยายการเรียนการสอนการศึกษาในระบบในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของ สถาบัน ในลักษณะ Preparatory School โดยกำหนดเป้าหมายจำนวนนักเรียนในระบบการศึกษา จำนวน 50 คน ต่อจากนั้นจะจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรดุริยางคศาสตร์ สาขาวิชาดนตรีคลาสสิก

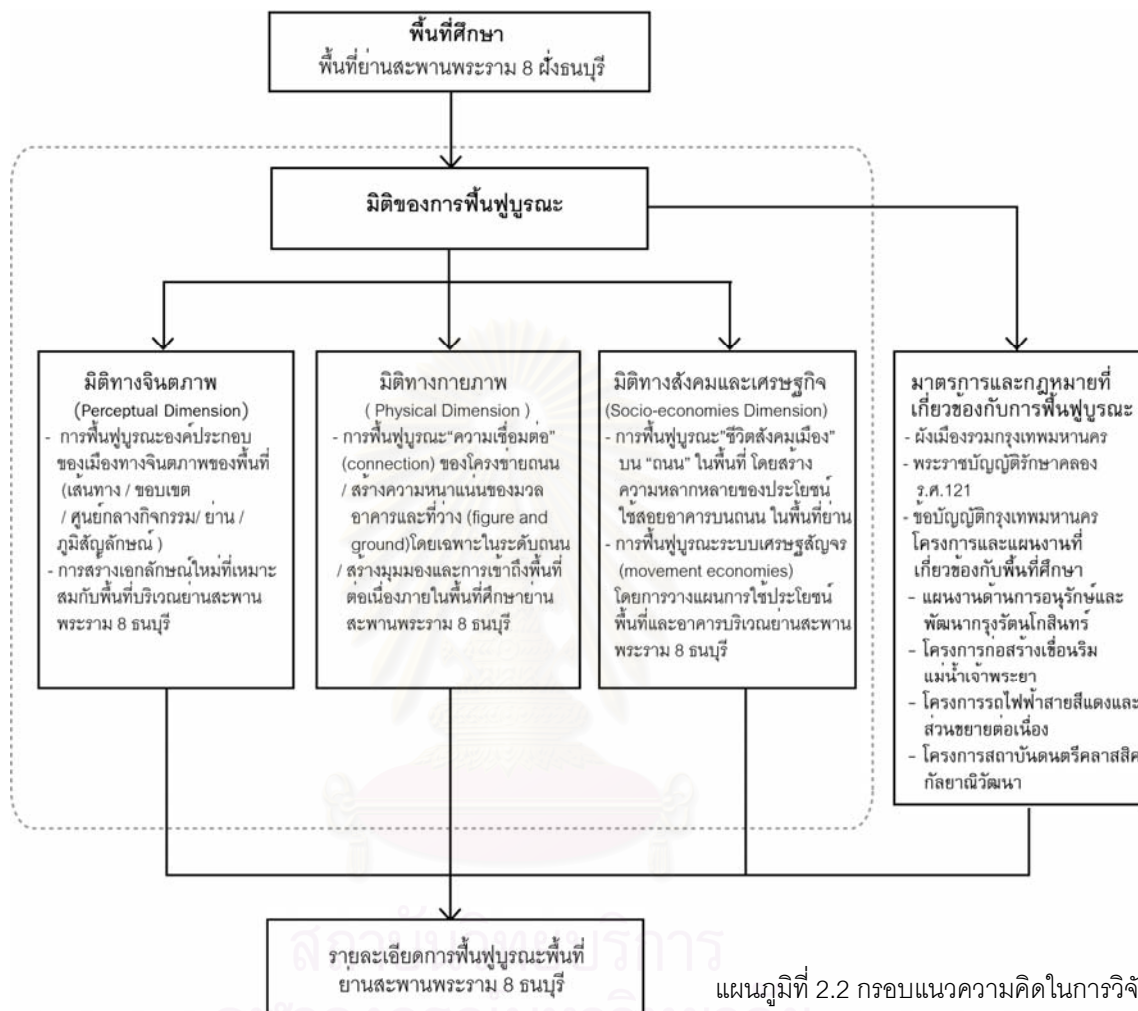
ด้านอาคารสถานที่ตั้งสถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนา จะมีการปรับปรุงอาคารสถานที่บริเวณโรงงานสุรา บางยี่ขัน (เดิม) ในส่วนด้านหลังพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พื้นที่ ประมาณ 10 ไร่ ส่วนการดำเนินงานใช้บุคลากรเท่าที่จำเป็นจำนวนไม่เกิน 10 คน ในระยะแรก (ปีงบประมาณ 2551) จะขออนุมัติงบประมาณกลางในรายการเงินสำรองจ่ายเพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็นจำนวนเงิน 22,500,000 บาท ระยะต่อเนื่อง (ปีงบประมาณ 2552-2555) ซึ่งบฯจำนวน 788,000,000 บาท และระยะหลัง ปีงบประมาณ 2555 ทางสถาบันจะดำเนินงานในลักษณะพึ่งพาตนเอง

แผนที่ 2.9 ผังรวมโครงการสถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนา

2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย(Conceptual Framework)

การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวางแผนผังพื้นที่พุ่มพระระพื้นที่ทางกายภาพ และสามารถนำเสนอรูปแบบในการพุ่มพระระพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ในอนาคต ซึ่งสามารถสรุป โดยสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังแผนภูมิดังนี้

การพุ่มพระระพื้นที่ย่านสะพานพระราม 8 ต้องการการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ได้แก่การศึกษาพัฒนาการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของย่านสะพานพระราม 8 ฝั่งธนบุรี การขยายตัวของเมืองและประชากร โดยทำการวิเคราะห์ถึง จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามของพื้นที่อันเนื่องมาจากปัจจัยทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร การศึกษาโครงข่ายการสัญจรในระบบต่างๆ การศึกษามวลอาคารและพื้นที่ว่าง การศึกษาดัชนีภาพในการมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะ เป็นต้น ตลอดจนรูปแบบกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจภายในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ใกล้เคียง และทำการศึกษาในมิติของวิธีการพุ่มพระระพื้นที่ในมิติต่างๆ ได้แก่ มิติทางจินตภาพ มิติทางกายภาพ และมิติทางสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อทำการประเมินผล และวิเคราะห์เพื่อสร้างแนวทางที่นำไปสู่การวางแผนผังพื้นที่พุ่มพระระพื้นที่ทางด้านกายภาพต่อไป